

Nr 168.

*Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag om
ändring i 9, 11 och 15 kap. giftermålsbalken, m. m.;
given Stockholms slott den 3 mars 1944.*

Under åberopande av bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll vill Kungl. Maj:t härmed jämlikt § 87 regeringsformen föreslå riksdagen att antaga härvid fogade förslag till

- 1) lag om ändring i 9, 11 och 15 kap. giftermålsbalken;
- 2) lag angående ändrad lydelse av 20, 21 och 22 §§ lagen den 11 juni 1920 (nr 407) om barn i äktenskap; samt
- 3) lag angående ändrad lydelse av 33 § lagen den 14 juni 1917 (nr 376) om barn utom äktenskap.

GUSTAF.

Thorwald Bergquist.

F ö r s l a g
till
L a g
om ändring i 9, 11 och 15 kap. giftermålsbalken.

Härigenom förordnas, att 9 kap. 9 §, 11 kap. 20 § samt 15 kap. 24 och 25 §§ giftermålsbalken skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

9 kap.

9 §.

Har ej — — — domaren ingivas.

Har avskrift — — — av bouppteckningen.

Är boskillnad — — — erhållit bouppteckningen.

Make, som underlåter att lämna uppgift till bouppteckning, må av rätten vid vite därtill hållas.

Riktigheten av — — — före bodelningen.

11 kap.

20 §.

Är mål om hemskillnad anhängiggjort, och har, då talan är väckt allenast av ena maken, skälig anledning därtill visats, äge rätten eller domaren, om ena maken det äskar, förordna magistratsperson, landsfiskal, rättens betjänt eller annan lämplig person att förrätta uppteckning av vardera makens tillgångar och skulder; och åligge det make att under edsförpliktelse redligen uppgiva sina tillgångar och skulder.

Har ej bouppteckning verkställt, skall, sedan hemskillnad beviljats, rätten eller domaren på ansökan av make eller av borgenär, vilkens fordran tillkommit före bodelningen, meddela förordnande om boupptecknings förrättande, efter vad i första stycket är sagt.

Make, som underlåter att lämna uppgift till bouppteckning, må av rätten vid vite därtill hållas. Förrättningsmannen har att till rätten eller domaren översända en avskrift av bouppteckningen.

Riktigheten av — — — före bodelningen.

15 kap.

24 §.

Har make yrkat åläggande för andra maken att utgiva underhållsbidrag enligt 5 kap. 5 eller 7 § eller, efter det till hemskillnad eller äktenskaps-skillnad blivit dömt, enligt 11 kap. 25 eller 26 §, eller har make påkallat jämkning i vad genom rättens beslut eller genom avtal blivit bestämt om sådant bidrag, äge rätten, på yrkande, att för tiden intill dess laga kraft ägande dom föreligger förordna därom, efter vad som skäligen finnes.

Sådant förordnande — — — rätten återkallas.

25 §.

Har make yrkat att enligt 5 kap. 8 § av andra maken till nyttjande erhålla nödiga lösören eller påkallat jämkning av avtal i sådan fråga, äge rätten, på yrkande, meddela förordnande därom för tiden intill dess laga kraft ägande dom föreligger.

Förordnande, varom — — — rätten återkallas.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1944.

F ö r s l a g

till

L a g

angående ändrad lydelse av 20, 21 och 22 §§ lagen den 11 juni 1920
(nr 407) om barn i äktenskap.

Härigenom förordnas, att 20, 21 och 22 §§ lagen den 11 juni 1920 om barn i äktenskap skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

20 §.

Utan hinder av vad rätten beslutit i fråga, varom förmåles i 8, 9 eller 11 §, eller angående underhållsbidrag äge rätten annorlunda förordna därom, när väsentligen ändrade förhållanden påkalla det.

21 §.

I mål, som avses i 8, 9 eller 11 §, äge rätten, på yrkande, att för tiden intill dess laga kraft ägande dom föreligger förordna om vårdnaden, efter vad som finnes skäligt. Föres talan om utbekommande av underhållsbidrag eller om jämkning i vad genom avtal eller rättens beslut blivit bestämt om sådant bidrag, äge ock rätten, på yrkande, för nämnda tid förordna därom, efter vad som finnes skäligt.

Är å landet ansökan eller anmälan ingiven till domaren eller stämning uttagen, men har målet ej förevarit vid rätten, äge domaren, på yrkande, meddela förordnande, som i första stycket sagts. Innan förordnande meddelas, skall tillfälle att yttra sig över yrkandet beredas motparten. Har förordnande meddelats, tage rätten vid första rättegångstillfället i målet under omprövning, huruvida förordnandet skall äga bestånd.

Förordnande, som i denna paragraf är sagt, gånge i verkställighet lika med laga kraft ägande dom, men kan när som helst av rätten återkallas.

22 §.

Klagan över rättens slutliga utslag i mål, som i denna lag avses, skall, även om målet är av beskaffenhet att böra anhängiggöras genom stämning, föras genom besvär.

Är part missnöjd med rättens förordnande, varom i 21 § förmåles, eller beslut, varigenom domarens förordnande enligt samma paragraf förklarats skola äga bestånd, må däröver föras särskild klagan. Har domaren meddelat förordnande enligt 21 §, må klagan föras hos hovrätten; och vare tiden för besvärns anförande räknad från det klaganden erhöll del av beslutet. Över hovrättens beslut i fråga, som i detta stycke avses, må klagan ej föras.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1944.

F ö r s l a g

till

L a g

**angående ändrad lydelse av 33 § lagen den 14 juni 1917 (nr 376)
om barn utom äktenskap.**

Härigenom förordnas, att 33 § lagen den 14 juni 1917 om barn utom äkten-
skap skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

33 §.

Har, efter — — — är sagt.

Föres talan, som avses i första stycket, och kan utsiag ej omedelbart givas, äge rätten, på yrkande, att för tiden till dess rätten meddelar slutligt utslag förordna om underhållsbidraget, efter vad som finnes skäligt. Har å landet målet ej förevarit vid rätten, äge domaren meddela förordnande efter vad nu är sagt. Beträffande förordnande, som sålunda meddelas av rätten eller do-
maren, samt slutligt utslag, varigenom jämkning vunnits med avseende å bi-
dragsskyldigheten, skall i övrigt vad i 28 § andra stycket, 29 § andra och
tredje styckena, 30 § samt 31 § andra stycket stadgas äga motsvarande till-
lämpning.

Talan, som — — — för alla.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1944.

Utdrag av protokollet över justitiedepartementensärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 11 februari 1944.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, QUENSEL, BERGQUIST, BAGGE, ANDERSSON, DOMÖ, ROSANDER, EWERLÖF, RUBBESTAD.

Chefen för justitiedepartementet, statsrådet Bergquist, anmäler fråga om *vissa ändringar i giftermålsbalken m. m.* samt anför därvid följande.

Sveriges advokatsamfund har i skrivelse den 28 januari 1941 hemställt om ändrade bestämmelser beträffande provisoriska beslut om jämkning av underhållsbidrag m. m. Vidare har riksdagens justitieombudsman i skrivelse den 29 november 1941 gjort framställning om ändring av bestämmelserna rörande bouppteckningsskyldighet efter hemskillnad m. m.

De båda nu angivna spörsmålen ha upptagits till behandling i en inom justitiedepartementet upprättad, den 1 december 1943 dagtecknad promemoria angående vissa ändringar i giftermålsbalken m. m. Vid promemorian voro fogade utkast till lag om ändrad lydelse av 10 kap. 4 §, 11 kap. 20 § och 15 kap. 24 § giftermålsbalken, lag angående ändrad lydelse av 20 § lagen den 11 juni 1920 (nr 407) om barn i äktenskap och lag angående ändrad lydelse av 28, 29 och 30 §§ lagen den 14 juni 1917 (nr 376) om barn utom äktenskap.

Över promemorian jämte därvid fogade lagförslag ha efter remiss yttranden avgivits av rikets hovrätter samt föreningen Sveriges häradshövdingar, föreningen Sveriges stadsdomare, föreningen Sveriges landsfiskaler och Sveriges advokatsamfund.

Jag anhåller nu att få upptaga nämnda båda spörsmål till behandling.

I.

Provisoriska beslut om jämkning av underhållsbidrag m. m.

Gällande bestämmelser.

Giftermålsbalken innehåller åtskilliga stadganden om makars underhållsskyldighet mot varandra och familjen. Huvudregeln angående makarnas underhållsskyldighet återfinnes i 5 kap. 2 §, enligt vilket lagrum makarna äro

pliktiga att, var efter sin förmåga, bidra till att bereda familjen det underhåll som med avseende å makarnas villkor må anses tillbörligt. I 5 kap. 3 § regleras, huru utgifterna skola besörjas. Jämlikt denna paragraf är — därest vad ena maken enligt 2 § har att tillskjuta icke lämnar tillgång till bestridande av utgifterna för hans särskilda behov och de utgifter han eljest med hänsyn till makarnas levnadsförhållanden enligt sed har att ombesörja för familjens underhåll — andra maken pliktig att i lämpliga poster tillhandahålla honom erforderliga penningmedel. Därest make medan sammanlevnaden består gör sig skyldig till uppenbar försummelse av sin underhållsplikt, skall han jämlikt 5 kap. 5 §, om andra maken det yrkar, förpliktas att till denne utgiva bidrag till de utgifter för familjens underhåll, vilkas ombesörjande enligt sed ankommer på honom eller rätten med hänsyn till omständigheterna finner skäligen böra anförtros honom. Jämlikt 5 kap. 7 § gäller, att om makar leva åtskilda på grund av söndring, det i regel ändock åligger make att enligt de i 2 § stadgade grunder bidra till andra makens underhåll. I fall som avses i 7 § må vidare enligt 5 kap. 8 §, såvitt det med hänsyn till vardera makens levnadsförhållanden och omständigheterna i övrigt finnes skäligt, make förpliktas att till nyttjande lämna andra maken lösören, vilka vid sammanlevnadens hävande ingingo i det för makarnas gemensamma begagnande avsedda bohaget eller utgjorde andra makens arbetsredskap. 11 kap. 25 § innehåller motsvarande föreskrift som 5 kap. 7 § med avseende å det fall att makar vunnit hemskillnad. I 11 kap. 26 § stadgas slutligen, att om ena maken finnes efter äktenskapsskillnad bliva i behov av bidrag till sitt tillbörliga underhåll, rätten äger ålägga andra maken att utgöra sådant bidrag efter vad med avseende å hans förmåga samt övriga omständigheter prövas skäligt, dock att rätt till underhåll aldrig kan tillerkännas make vilken huvudsakligen bär skulden till skillnaden. Anspråk på underhållsbidrag till frånskild make skall, såvida fråga ej är allenast om jämkning av avtal som makarna träffat med hänsyn till skillnaden, vid talans förlust framställas i skillnadsmålet.

Jämlikt 13 § *lagen om barn i äktenskap* äro föräldrarna skyldiga att, om barnet ej har egna tillgångar, vidkännas kostnaden för barnets uppehälle och utbildning till dess barnet erhållit tillbörlig utbildning. Då föräldrarna sammanleva, ingår barnets underhåll i den gemensamma hushållningen och fråga om betalning av underhållsbidrag uppstår icke annat än i det fall som avses i 5 kap. 5 § giftermålsbalken. För det fall åter, då föräldrarna leva åtskilda på grund av söndring eller efter vunnit hemskillnad eller då deras äktenskap är upplöst, stadgas i 15 § *lagen om barn i äktenskap*, att den av föräldrarna, som ej bar vårdnaden om barnet, är skyldig att betala underhållsbidrag samt att, därest ingendera av föräldrarna har vårdnaden, sådan skyldighet åligger bägge föräldrarna. I 16 § samma lag fastställes vidare under vissa förutsättningar en mera vidsträckt underhållsskyldighet för föräldrar gentemot barn än den i 13 § upptagna. Under samma förutsättningar åligger underhållsskyldighet även barnet emot föräldrarna.

Beträffande barn utom äktenskap åligger det jämlikt 3 § *lagen om barn*

utom äktenskap föräldrarna att under uppväxttiden vidkännas kostnaderna för barnets uppehälle och uppfostran. Enligt 4 § denna lag skall fader eller moder som ej har vårdnaden om barnet betala underhållsbidrag. I 6 § upptagas bestämmelser angående viss ömsesidig underhållsplikt mellan föräldrarna å ena samt barnet å andra sidan som svara mot 16 § lagen om barn i äktenskap. Enligt 5 § lagen om barn utom äktenskap åligger det vidare fadern att, efter vad som med hänsyn till hans och moderns villkor må anses skäligt, bidraga till hennes underhåll under tiden närmast före och efter nedkomsten.

De familjerättsliga underhållsbidrag som avses i nämnda lagar kunna i allmänhet jämkas på grund av väsentligen ändrade förhållanden. Enligt 5 kap. 9 § *giftermålsbalken* äger rätten, utan hinder av vad rätten beslutat om bidrag som i 5 eller 7 § sägs, annorlunda förordna därom, när väsentligen ändrade förhållanden påkalla det. I 5 kap. 10 § stadgas, att avtal i fråga som avses i 2, 3, 7 eller 8 § må på ena makens yrkande av rätten jämkas, om avtalet finnes uppenbart obilligt eller väsentligen ändrade förhållanden påkalla det. Beträffande underhåll till make efter hemskillnad eller äktenskapsskillnad gäller enligt 11 kap. 28 §, att rätten äger, utan hinder av vad genom rättens beslut eller genom avtal blivit bestämt därutinnan, annorledes förordna därom, när väsentligt ändrade förhållanden påkalla det, dock att underhållsbidrag till frånskild make ej må utdömas, såframt sådant bidrag icke tidigare skolat utgå, eller höjas utöver det högsta belopp till vilket bidraget tidigare varit bestämt. Stadgandena i denna paragraf gälla ej för det fall, att någon förpliktats eller åtagit sig att till frånskild makes underhåll utgiva visst belopp en gång för alla. Jämlikt 11 kap. 29 § må vidare avtal, som makar med avseende å förestående hemskillnad eller äktenskapsskillnad träffat om bidrag till makes underhåll, av rätten jämkas, därest det är uppenbart obilligt för ena maken och ej slutits under hemskillnad. För att klander av ifrågavarande slag skall kunna upptagas till prövning måste det jämlikt sistnämnda paragraf andra punkten väckas senast i skillnadsmålet, om äktenskapsskillnad sker efter föregången hemskillnad, och eljest inom ett år från det skillnad i äktenskapet meddelades. — Enligt 18 § *lagen om barn i äktenskap* utgör avtal angående fullgörande för framtiden av underhållsskyldighet som i 13 eller 16 § sägs ej hinder för den underhållsberättigade att utfå det underhåll som enligt lag tillkommer honom. Den underhållsskyldige åter skall vara bunden av avtalet men äger enligt 18 § påkalla jämkning därav, om väsentligen ändrade förhållanden påkalla det. Finnes avtal om barns underhåll, som föräldrarna slutit med avseende å förestående återgång av äktenskap, hemskillnad eller äktenskapsskillnad, vara uppenbart obilligt för endera, kan avtalet likaledes jämkas, om det ej slutits under hemskillnad. I fråga om sådan talan skall vad i 11 kap. 29 § andra punkten *giftermålsbalken* är stadgat äga motsvarande tillämpning. Jämlikt 22 § *lagen om barn i äktenskap* äger vidare rätten, utan hinder av vad rätten tidigare beslutat angående underhållsbidrag, annorlunda förordna därom, när väsentligen ändrade förhållanden påkalla det. — Enligt 9 § *lagen om barn utom äktenskap* utgör avtal om underhållsbidrag till fullgörande för framtiden av i lagen avsedd under-

hållsskyldighet icke hinder för den underhållsberättigade att utfå det underhåll, som enligt lag tillkommer honom, såframt ej vad angår underhållsskyldighet enligt 3 eller 5 § avtalet träffats i viss form och godkänts av barnavårdsman eller barnavårdsnämnd. I 33 § stadgas vidare, att därest efter det underhållsbidrag blivit genom avtal eller dom fastställt väsentlig ändring inträtt i de förhållanden som därvid voro avgörande, talan om skälig jämkning i vad sålunda fastställts må föras vid domstol.

I syfte att laga kraft ägande dom ej skall behöva avvaktas för utfående av sådant underhållsbidrag varom här är fråga lämnas i nämnda lagar möjlighet öppen för rätten eller domaren att i vissa fall provisoriskt besluta i underhållsfrågan. Motsvarande möjlighet finnes beträffande beslut om sådan nyttjanderätt till lösören som avses i 5 kap. 8 §. Sålunda stadgas i 15 kap. 11 § *giftermålsbalken*, att rätten i mål om återgång av äktenskap, hemskillnad eller äktenskapsskillnad äger att för tiden intill dess laga kraft ägande dom föreligger förordna om bidrag av ena maken till den andres underhåll efter vad som finnes skäligt. Enligt 15 kap. 24 § äger rätten vidare att — därest make begärt underhållsbidrag enligt 5 kap. 5 eller 7 § eller, efter det till hemskillnad eller äktenskapsskillnad blivit dömt, enligt 11 kap. 25 eller 26 § — förordna, att svaranden skall utgiva skäligt bidrag för tiden intill dess laga kraft ägande dom föreligger. Har make yrkat att enligt 5 kap. 8 § erhålla nödiga lösören till nyttjande, äger rätten enligt 15 kap. 25 § meddela förordnande därom för nämnda tid. I fråga, som avses i 15 kap. 11, 24 eller 25 §, äger på landet domaren meddela förordnande innan målet förevarit vid rätten. Provisoriskt förordnande av rätten eller domaren går i verkställighet lika med laga kraft ägande dom. Är part missnöjd med här avsett provisoriskt beslut, må särskild talan däröver föras. Över hovrättens beslut i sådan fråga må klagan ej föras. — I 20 § *lagen om barn i äktenskap* stadgas, att rätten äger förordna, att svaranden skall utgiva skäligt underhållsbidrag för tiden intill dess laga kraft ägande dom föreligger. Å landet äger jämväl domaren meddela sådant förordnande innan målet förevarit vid rätten. — Enligt 28 § *lagen om barn utom äktenskap* äger rätten att, därest utslag ej omedelbart kan givas men tvist är allenast om beloppet av underhållsbidrag eller sannolika skäl föreligga till antagande att svaranden är bidragsskyldig, förordna att svaranden skall utgiva skäligt bidrag för tiden till dess rätten meddelar slutligt utslag. Enligt 29 § äger på landet domaren att, om sannolika skäl föreligga till antagande att svaranden är bidragsskyldig, förordna att han skall utgiva skäligt bidrag för nämnda tid. Förordnande som avses i 28 eller 29 § går enligt 30 § i verkställighet lika som laga kraft ägande dom. 30 § stadgar även, att slutligt utslag varigenom rätten ådömt svaranden bidragsskyldighet går i verkställighet på enahanda sätt, där ej rätten anorlunda förordnat.

Enligt 11 kap. 17 § *giftermålsbalken* skall, om endera maken det äskar och det finnes erforderligt till betryggande av hans rätt, giftorättsgods som då hemskillnaden beviljades tillhörde andra maken sättas under särskild vård och förvaltning till dess bodelning skett, dock endast till värde motsvarande

vad av nämnda gods kan antagas vid bodelningen tillkomma förstnämnda make. Jämlikt 23 § samma kapitel skall detta stadgande äga motsvarande tillämpning, när till äktenskapsskillnad är dömt. I 15 kap. 28 § stadgas, att make, som vill att egendom skall ställas under särskild vård och förvaltning enligt vad nu sagts, skall söka förordnande därom hos rätten. Har på landet sådan ansökning ingivits till domaren, äger han meddela förordnande att gälla till dess rätten tagit frågan under omprövning. Förordnande går utan hinder av förd klagan i verkställighet, såvida ej förbud däremot kommer från hovrätten.

Framställning om lagändring.

Sveriges advokatsamfund har i sin inledningsvis omnämnda skrivelse hemställt om vidtagande av sådana ändringar i giftermålsbalken samt i lagen om barn i äktenskap och lagen om barn utom äktenskap, att möjlighet bereddes domstol eller rättens ordförande att, då fråga uppstode om jämkning av underhållsbidrag m. m., meddela interimistiskt beslut. Till stöd för denna hemställan har advokatsamfundet anfört i huvudsak följande.

Då fråga uppstår om jämkning av underhållsbidrag eller rätt att nyttja lösören saknas möjlighet att meddela interimistiskt beslut. På grund härav är det möjligt för tredskande part att genom att draga ut på rättegången under längre tid fördröja en väl motiverad ändring av ifrågasvarande förhållande. För en underhållspliktig, vars inkomster betydligt minskats, kan ett dylikt förfarande få ruinerande verkningar. För den underhållsberättigade, som yrkar ökat underhåll på den grund, att den underhållsskyldiges inkomster förbättrats, kan nu påtalade brist i lagen leda till obillighet.

Nu anmärkta ofördelaktiga verkningar av nuvarande lagstiftning kunna ej heller, såvitt fråga är om jämkning av underhållsbidrag, undgås genom att överinstanserna begagna den möjlighet, som formellt står dem öppen, att förklara att jämkningen skall få retroaktiv verkan fr. o. m. delgivningsdagen. I regel förhåller det sig så, att det bidrag som utbetalats under den tid rättegången pågått omedelbart konsumerats av den underhållsberättigade. Därest en jämkning till dennes nackdel sker, är han därför i regel ur stånd att återbära skillnaden. Olämpligt synes även vara att med denna anordning den underhållspliktige får möjlighet att kvitta underhållsbidrag för längre eller kortare tid efter det lagakraftgående dom meddelats mot belopp, som den underhållsberättigade under rättegången erhållit utöver vad som bestämts i domen. För att undvika nu berörda olägenheter förordna även överdomstolarna i regel, att av dem beslutad jämkning av underhållsbidrag icke skall få verkan förrän lagakraftgående dom föreligger.

Olägenheterna av att domstol i nu åsyftade fall saknar möjlighet att meddela interimistiskt beslut ha gjort sig särskilt gällande under sistförflutna året, i det åtskilliga näringsidkares inkomster då varit utsatta för mycket kraftiga och häftiga förändringar.

Advokatsamfundet har vidare i sin skrivelse ifrågasatt ändring av bestämmelserna i 11 kap. giftermålsbalken i syfte att förordnande om sådant avskiljande, varom förmåles i 17 § nämnda kapitel, må kunna meddelas redan i målet om hemskillnad eller äktenskapsskillnad. Olägenheterna av att beslut enligt 11 kap. 17 § giftermålsbalken om avskiljande av giftorättsgoods icke

kunde meddelas under hemskillnads- eller äktenskapsskillnadsmålets handläggning vore enligt samfundets mening uppenbara. Även i detta fall borde domstol eller rättens ordförande erhålla möjlighet att redan i hemskillnads- eller äktenskapsskillnadsmålet meddela interimistiskt beslut.

Promemorior med förslag i ämnet.

I den förut nämnda promemorian angående vissa ändringar i giftermålsbalken m. m. framhölls till en början, att de familjerättsliga underhållsbidrag, varom vore fråga i giftermålsbalken, lagen om barn i äktenskap och lagen om barn utom äktenskap, ofta avsåge att tillgodose oundgängliga levnadsbehov. Om en underhållsberättigad finge vänta på utbekommande av bidraget, kunde han därför komma i ett mycket svårt läge. Med hänsyn därtill framstode ett provisoriskt ordnande av underhållsfrågan till dess därutinnan blivit slutgiltigt dömt mången gång såsom i hög grad påkallat.

Efter det i promemorian påpekats, att enligt gällande rätt möjlighet föreläge att i vissa fall utdöma underhållsbidrag genom provisoriskt beslut, anfördes vidare följande.

Behovet av att provisoriskt kunna ordna underhållsfrågan är tydligen offtast mest framträdande i de fall då talan om utbekommande av underhållsbidrag första gången är föremål för domstols bedömning. Den underhållsberättigade, som måhända helt saknar egna tillgångar, har då särskilt behov av att snabbt kunna utfå bidrag. Sveriges advokatsamfund har emellertid framhållit, att en provisorisk reglering av underhållsfrågan kunde behöva ske även i rättegång som avser jämkning i vad förut blivit bestämt angående underhållsskyldigheten. Vad då först angår det fall att talan föres om höjning av ett förut fastställt underhållsbidrag eller om utfående av bidrag, oaktat sådant icke tidigare skolat utgå, synas i stort sett för möjligheten till ett provisoriskt ordnande av underhållsfrågan för framtiden tala samma skäl — om ock mestadels ej med samma styrka — som tala för att en sådan möjlighet bör finnas beträffande den första rättegången angående underhållsskyldigheten. Då fråga däremot gäller sänkning av ett förut genom dom eller avtal fastställt bidrag, är situationen en annan. Här avses sålunda ej att genom ett provisoriskt beslut med erforderlig skyndsamhet tillgodose den underhållsberättigades anspråk på att utfå nödiga existensmedel. I stället skulle med provisoriskt beslut i nu avsedda fall vinnas att den underhållsskyldige kunde helt eller delvis befrias från bidragsskyldighet redan innan frågan om ändring av vad tidigare gällt angående hans skyldighet härutinnan slutligen avgjorts. Även om behovet av en provisorisk reglering av underhållsfrågan i dessa fall icke är fullt så framträdande som när talan föres om utbekommande av underhållsbidrag, kunna dock säkerligen fall förekomma, då det är stötande att den underhållsskyldige skall behöva avvakta laga kraft ägande dom för att erhålla sänkning eller befrielse från sin bidragsplikt. Såsom advokatsamfundet antytt bör ej en tredskande part genom att förlänga rättegången kunna uppskjuta en väl motiverad ändring av bidragsplikten.

Vad nu sagts om provisoriska förordnanden vid talan om sänkning av underhållsbidrag torde i första hand äga giltighet vid sådan talan som grundas på väsentligen ändrade förhållanden. Om provisoriskt beslut skall kunna meddelas vid jämkning på denna grund, torde det emellertid saknas tillräcklig anledning att icke medgiva en provisorisk reglering även vid talan om ned-

sättning i eller befrielse från bidragsplikt enligt avtal som finnes vara uppenbart obilligt.

I promemorian anfördes härefter, att lagbestämmelserna angående provisoriska beslut i mål om underhåll torde ha utformats närmast med tanke på det fall att fråga vore om utbekommande av underhållsbidrag i den rättegång i vilken underhållsskyldigheten först prövades. Vidare uttalades, att det vore tveksamt, i vad mån dessa stadganden lämnade möjlighet öppen att även i rättegång om jämkning av vad förut blivit bestämt i underhållsfrågan meddela provisoriskt förordnande. Även om övervägande skäl talade för att så kunde ske när fråga vore om höjning av förut fastställt bidragsbelopp eller om utfående av bidrag ehuru krav därutinnan förut ogillats, syntes dock ordalagen i 15 kap. 24 § giftermålsbalken, 20 § lagen om barn i äktenskap och 28 § lagen om barn utom äktenskap knappast medgiva den tolkningen att i där avsedda fall provisoriskt beslut skulle kunna meddelas vid talan om nedsättning av underhållsbidrag som förut blivit genom avtal eller dom fastställt. Till nedsättning vore givetvis att räkna jämväl total befrielse från skyldighet att utgiva underhållsbidrag. För att, även när fråga vore om nedsättning, provisorisk reglering av underhållsfrågan skulle kunna ske syntes därför vissa lagändringar behöva vidtagas.

På grund av det anförda hade i det vid promemorian fogade förslaget till lag om ändrad lydelse av bl. a. 15 kap. 24 § giftermålsbalken detta lagrum utformats så, att paragrafen skulle omfatta även de fall, då make yrkar ändring i vad genom rättens beslut eller genom avtal blivit bestämt om underhållsbidrag som där avses. Vidare hade i förslagen till lag angående ändrad lydelse av 20 § lagen om barn i äktenskap och till lag angående ändrad lydelse av 28, 29 och 30 §§ lagen om barn utom äktenskap ordalagen i dessa lagrum jämkats i syfte att paragraferna skulle bliva tillämpliga jämväl då fråga är om ändring av förut fastställt underhållsbidrag.

I anledning av vad advokatsamfundet yttrat angående provisoriskt beslut vid talan enligt 5 kap. 8 § giftermålsbalken om rätt för make att erhålla nödiga lösören till nyttjande påpekades i promemorian, att vid sådan talan en provisorisk reglering redan nu kunde ske med stöd av 15 kap. 25 och 26 §§. En annan sak vore, att lagen icke medgäve jämkning av vad rätten beslutat därom. Något behov av ändring på denna punkt syntes emellertid knappast föreligga.

Vad slutligen angår advokatsamfundets hemställan om ändring i giftermålsbalken i syfte att avskiljande av giftorättsgods till betryggande av makes rätt skulle kunna ske redan innan till hemskillnad eller äktenskapsskillnad blivit dömt anfördes i promemorian följande.

Det må framhållas, att hemskillnadens och äktenskapsskillnadens rättsverkningar enligt gällande lag hänföra sig till den tid då hemskillnad respektive äktenskapsskillnad vunnits, d. v. s. den dag då laga kraft ägande dom därom föreligger. Beträffande boskillnad gäller däremot, att dess rättsverkningar hänföra sig till tiden för boskillnadsansökningens ingivande. Då giftorättsgemenskapen sålunda består till dess genom laga kraft ägande dom

dömts till hemskillnad eller äktenskapsskillnad, torde det svårligen låta sig göra att — med bibehållande av denna tidpunkt för rättsverkningarnas inträdande — dessförinnan meddela förordnande om sådant avskiljande, varom här är fråga, till tryggande av den rätt som make vid nämnda tidpunkt kan komma att äga till den andres giftorättsgods. Det nu sagda torde äga motsvarande tillämpning beträffande äktenskap ingångna före nya giftermålsbalkens ikraftträdande. De olägenheter som äro förbundna med att rättsverkningarna vid hemskillnad och äktenskapsskillnad inträda först sedan laga kraft ägande dom därå föreligger kunna emellertid, såsom antyddes redan under förarbetena till 1915 års lagstiftning om äktenskaps ingående och upplösning, i huvudsak undvikas genom att ansökan om boskillnad ingives samtidigt med anhängiggörandet av skillnadsmålet. Med begagnande av denna utväg torde avskiljande av gods till tryggande av makes rätt, då behov därav verkligen föreligger, kunna meddelas så snart ansökningen om boskillnad ingivits, antingen enligt 9 kap. 6 § giftermålsbalken eller, om äldre giftermålsbalken är tillämplig på makarnas förmögenhetsförhållanden, enligt 14 § lagen den 1 juli 1898 om boskillnad.

Yttranden.

Det genom promemorian framlagda förslaget om vidgad möjlighet för rätten eller domaren att meddela provisoriskt beslut i mål om underhållsbidrag har tillstyrkts eller lämnats utan erinran i yttrandena. *Svea hovrätt* och *föreningen Sveriges stadsdomare* ha särskilt framhållit, att bestämmelser i sådant syfte vore av behovet påkallade. I några yttranden ha emellertid mot bestämmelsernas utformning i de vid promemorian fogade lagförslagen framställts vissa anmärkningar av formell innebörd.

I anledning av vad i promemorian anförts beträffande frågan om provisoriskt beslut vid talan enligt 5 kap. 8 § giftermålsbalken om rätt för make att erhålla nödiga lösören till nyttjande har *advokatsamfundet* yttrat, att vad samfundet i sin framställning om lagändring avsett framhålla såsom en brist icke närmast vore det förhållandet, att möjlighet saknades till jämkning av rättens beslut i nämnda hänseende, utan den omständigheten, att med nuvarande formulering av 15 kap. 25 § provisoriskt beslut icke syntes kunna meddelas i mål, vari make jämlikt 5 kap. 10 § yrkade jämkning utav avtal i fråga som avses i 5 kap. 8 §. Advokatsamfundet har vidare framhållit, att de skäl, som talade för att provisoriskt beslut skulle kunna meddelas i mål om jämkning av underhållsbidrag, syntes äga giltighet även i detta fall, samt har med hänsyn härtill hemställt om ändring av 15 kap. 25 § i syfte att provisoriskt beslut skulle kunna givas även i mål om jämkning av dylikt avtal.

Svea hovrätt har däremot yttrat, att i nu avsedda fall något verkligt behov av en regel om provisoriskt beslut knappast gjort sig gällande.

Advokatsamfundet har i sitt yttrande vidhållit sin hemställan om lagändring i syfte att förordnande om sådant avskiljande av giftorättsgods, varom förmåles i 11 kap. 17 § giftermålsbalken, skulle kunna meddelas redan i målet om hemskillnad eller äktenskapsskillnad. Beträffande denna fråga har samfundet uttalat, att de skäl som i promemorian anförts emot en dylik ändring icke vore bärande, samt har vidare yttrat följande.

Ett påtagligt behov av avskiljande till tryggande av makes rätt föreligger mycket ofta, utan att sådana förhållanden äro för handen, att en ansökan om boskillnad skulle kunna tänkas vinna rättens bifall. Även om den make, mot vilken yrkandet skulle riktas, tidigare icke gjort sig skyldig till sådant missbruk av rätten att råda över sitt giftorättsgods, att skäl till boskillnad föreligger, äro förhållandena icke sällan sådana, att det för tryggande av andra makens rätt skulle vara erforderligt att redan på ett tidigt stadium under skillnadsprocessen kunna få ett avskiljande till stånd. Möjligheten att ansöka om boskillnad är därför icke av beskaffenhet att göra en lagändring på denna punkt överflödig. Det andra skälet — hänvisningen till gällande lags regler om tidpunkten för inträdandet av hemskillnadens och äktenskapsskillnadens rättsverkningar — är visserligen så till vida värt beaktande som det uppenbarligen icke är möjligt att redan under rättegången om hemskillnad eller äktenskapsskillnad exakt bestämma värdet av giftorättsgodset vid den framtida tidpunkt, då domen vinner laga kraft. Denna omständighet kan dock icke tillmätas avgörande betydelse. Avskiljandet innebär till hela sin karaktär blott ett provisorium. Den definitiva regleringen sker genom bodelningen. Om regeln blott kompletterades med ett stadgande, som gjorde det möjligt att vid efter avskiljandet inträffade förändringar i förmögenhetsläget jämka förordnandet om avskiljande, borde hinder icke möta att låta rätten redan i skillnadsmålet meddela sådant förordnande. Ett stadgande härom vore i och för sig icke egendomligare än den redan nu gällande och mycket lämpliga regeln, att förordnande om boupptecknings förrättande kan meddelas och dylik bouppteckning äga rum redan i skillnadsmålet. När den omständigheten, att man då ännu icke kan exakt bedöma förmögenhetsställningen vid den tidpunkt, då hemskillnadens eller äktenskapsskillnadens rättsverkningar inträda, icke ansetts utgöra hinder för framtvingande av en bouppteckning, vilken kan få stor betydelse för bedömandet av i målet föreliggande ekonomiska frågor, borde hinder icke heller föreligga för ett provisoriskt avskiljande redan under skillnadsmålet. På grund härav och då en regel härom skulle fylla ett stort praktiskt behov, hemställer styrelsen, att frågan om en lagändring i detta avseende upptages till förnyat överbäggande.

Departementschefen.

De familjerättsliga underhållsbidrag, som utdömas enligt giftermålsbalken, lagen om barn i äktenskap och lagen om barn utom äktenskap, kunna i allmänhet jämkas på grund av väsentligen ändrade förhållanden. Bidraget är således beroende av förhållandenas framtida utveckling. Jämväl avtal, som träffats om bidrag till makes eller barns underhåll, kunna under vissa förutsättningar jämkas av rätten, om avtalet finnes vara uppenbart obilligt eller väsentligen ändrade förhållanden påkalla det.

De bidrag varom här är fråga avse i regel att tillgodose oavvisliga levnadsbehov. Med hänsyn härtill har, på sätt framgår av den förut lämnade redogörelsen, genom bestämmelser i giftermålsbalken och lagen om barn i äktenskap rätten eller domaren tillerkänts befogenhet att i vissa fall genom förordnande, som omedelbart går i verkställighet, ålägga den underhållsskyldige att utgiva bidrag för tiden till dess laga kraft ägande dom föreligger. Enligt lagen om barn utom äktenskap kan svaranden av rätten eller domaren genom provisoriskt beslut förpliktas att utgiva skäligt underhållsbidrag för tiden till dess rätten meddelar slutligt utslag, varjämte enligt denna lag gäller, att

slutligt utslag, som ålägger svaranden bidragsskyldighet, går i verkställighet lika som laga kraft ägande dom, där ej rätten annorlunda förordnat. Såsom i promemorian påpekats torde dessa bestämmelser närmast avse det fall, att fråga är om utbekommande av bidrag i den rättegång i vilken underhållsskyldigheten först prövas. Däremot synes det tveksamt, i vad mån bestämmelserna lämna möjlighet öppen att även i rättegång om jämkning av vad förut blivit bestämt i underhållsfrågan meddela provisoriskt förordnande.

Sveriges advokatsamfund har i sin skrivelse framhållit, att jämväl i de fall, då fråga vore om ändring av underhållsbidragets belopp, behov kunde föreligga av en provisorisk reglering. Uti den i ämnet upprättade promemorian har även föreslagits, att i nu avsedda fall underhållsfrågan skulle kunna interimistiskt ordnas genom beslut med omedelbar verkan. Mot förslaget i denna del ha invändningar ej framställts i de över promemorian avgivna yttrandena. För egen del finner jag de i promemorian till stöd för detta förslag anförda skälen bärande. Även om behovet att kunna provisoriskt ordna underhållsfrågan i regel är mest framträdande i de fall då talan om utbekommande av underhållsbidrag första gången är föremål för domstols bedömning, måste det enligt min mening anses önskvärt att jämväl i mål om ändring i vad förut blivit bestämt angående underhållsskyldigheten kunna meddela provisoriskt beslut i höjande eller sänkande riktning. När en ändring av bidragsplikten framstår som väl motiverad, bör ej en tredskande part äga möjlighet att genom förlängning av rättegången vinna uppskov härmed. Särskilt under nuvarande omständigheter, då de ekonomiska förhållandena inom vissa yrkesgrupper kunna utsättas för jämförelsevis hastiga växlingar, torde behovet av bestämmelser med angivet syfte ha gjort sig gällande. Jag vill alltså tillstyrka en lagändring, som vidgar möjligheten för rätten eller domaren att meddela provisoriskt beslut om underhållsbidrag till att omfatta även de fall då talan föres om ändring i vad förut blivit genom rättens beslut eller avtal bestämt därom.

Vad angår det sätt, på vilket de i promemorian föreslagna bestämmelserna utformats i de därvid fogade förslagen angående ändring i lagen om barn i äktenskap och lagen om barn utom äktenskap, ha vissa anmärkningar av formell art framställts i yttrandena. I sådant hänseende har bland annat framhållits, att bestämmelserna om provisoriskt förordnande vid talan om jämkning av underhållsbidrag borde erhålla sin plats först efter de i 22 § lagen om barn i äktenskap och 33 § lagen om barn utom äktenskap upptagna stadgandena om rätt till sådan jämkning. Genom en dylik placering synes avsikten med lagändringarna framgå tydligare. Med hänsyn härtill ha lagförslagen omarbetats, varvid den nuvarande 22 § lagen om barn i äktenskap flyttats före de nu i 20 § upptagna bestämmelserna om provisoriska beslut samt paragraferingen härefter jämkats.

Advokatsamfundet har även hemställt om lagändring i syfte att provisoriskt beslut må kunna meddelas i mål, vari make jämlikt 5 kap. 10 § giftermålsbalken yrkar jämkning av avtal i fråga om sådan nyttjanderätt till lösören

varom stadgas i 8 § samma kap. Enligt 15 kap. 25 och 26 §§ giftermålsbalken gäller nu, att provisoriskt förordnande kan meddelas när make yrkar att jämlikt 5 kap. 8 § av andra maken till nyttjande erhålla nödiga lösören. Då den av samfundet påkallade lagändringen ej synes föranleda några betänkligheter och ett praktiskt behov kan föreligga att erhålla provisoriskt beslut om jämkning av sådant avtal som samfundet nämnt, torde det framförda önskemålet böra tillgodoses genom ändring av 15 kap. 25 § giftermålsbalken.

Enligt bestämmelser i 11 kap. giftermålsbalken må, sedan till hemskillnad eller äktenskapsskillnad blivit dömt, till betryggande av makes rätt andra maken tillhörigt giftorättsgods sättas under särskild vård och förvaltning till dess bodelning skett. Såsom förut nämnts har advokatsamfundet hemställt om ändring av dessa bestämmelser i ändamål att förordnande om avskiljande av giftorättsgods må kunna meddelas redan i själva målet om hemskillnad eller äktenskapsskillnad. Denna lagens ståndpunkt beträffande tidpunkten då avskiljande må kunna ske står i överensstämmelse med grundsatsen i gällande rätt, att hemskillnadens och äktenskapsskillnadens rättsverkningar inträda först då skillnadsdomen vinner laga kraft. Intill denna tidpunkt äger alltså giftorättsgemenskapen bestånd. I fråga om boskillnad gäller däremot, att dess verkningar hänföra sig till tiden för boskillnadsansökningens ingivande. I enlighet härmed kan vid boskillnad förordnande om avskiljande av giftorättsgods till betryggande av makes rätt meddelas redan innan boskillnadsansökningen prövats. Beträffande äktenskap, varå äldre giftermålsbalken äger tillämpning, gäller motsvarande grundsats. Vid hemskillnad och äktenskapsskillnad kan alltså ej samfälld egendom avskiljas från det gemensamma boet förrän skillnad slutgiltigt vunnits. Ej heller kan därförinnan, i motsats till vad som gäller vid boskillnad, annan provisorisk åtgärd vidtagas i ändamål att vinna skydd mot makes missbruk av sin förvaltningsrätt under tiden till bodelningen. Denna väsentliga olikhet beträffande tidpunkten för rättsverkningarnas inträde har sin grund i att boskillnadsinstitutets enda syfte är att häva gemenskapen mellan makarna i ekonomiskt hänseende medan vid hemskillnad och äktenskapsskillnad huvudfrågan ligger på ett helt annat plan än det ekonomiska. Vad angår hemskillnaden är dess huvudsyfte att skapa en betänketid och om möjligt åstadkomma försoning mellan makarna. Med hänsyn härtill har lagen icke lämpligen kunnat påbjuda, att anhängiggörande av ett mål om hemskillnad till upplysning för tredje man skall publiceras på sätt som sker med en boskillnadsansökan.

Såsom torde ha uppmärksammats redan under förarbetena till giftermålsbalken äro vissa olägenheter förbundna med att rättsverkningarna vid hemskillnad och äktenskapsskillnad ej inträda förrän skillnadsålet avgjorts. Sålunda kan t. ex. make genom att förlänga rättegången vinna giftorätt i en av andra maken därunder genom arv tillfallen förmögenhet. På sätt advokatsamfundet framhållit kan även i vissa fall behov föreligga av att redan under rättegången, då förhållandet mellan makarna ofta är spänt, vinna för-

ordnande om avskiljande av giftorättsgods. Det torde emellertid möta vissa betänkligheter mot att — i ändamål att trygga den rätt som ena maken vid giftorättsgemenskapens hävande kan komma att äga till den andres giftorättsgods — tillåta avskiljande av sådant gods vid en tidpunkt då frågan om hemskillnad eller äktenskapsskillnad ännu ej avgjorts och giftorättsgemenskapen således fortfarande består. Jag vill framhålla, att avskiljande av giftorättsgods är av betydelse ej endast för den make godset tillhör utan även för hans borgenärer, i det att avskilt gods ej må utmätas för hans gäld, såvida ej jämväl andra maken svarar för gälden eller godset på grund av in-teckning eller eljest särskilt häftar därför. De olägenheter som följa med den gällande ordningen beträffande rättsverkningarnas inträde vid hemskillnad och äktenskapsskillnad torde i allmänhet kunna undgås genom att, samtidigt med anhängiggörandet av talan härom, boskillnad sökes, varefter bland annat avskiljande av giftorättsgods kan ske på ett tidigare stadium. Boskillnadsanledning torde föreligga i de flesta fall, då verkligt behov av avskiljande är för handen. Med hänsyn till det anförda har jag ej ansett mig böra föreslå någon ändring i giftermålsbalken beräffande reglerna om avskiljande av giftorättsgods.

II.

Bouppteckningsskyldighet vid hemskillnad m. m.

Gällande bestämmelser.

I 9 kap. 9 § giftermålsbalken stadgas med avseende å boskillnad, att om uppteckning av vardera makens tillgångar och skulder ej skett under boskillnads målet, sådan uppteckning skall förrättas sedan boskillnad beviljats. Rätten eller domaren skall tillse, att bouppteckning inkommer inom viss tid, och eljest förordna lämplig person att verkställa uppteckningen. Är boskillnad sökt och har, då ansökningen gjorts av allenast ena maken, skälig anledning därtill visats, skall rätten eller domaren, om ena maken det äskar, meddela förordnande om boupptecknings förrättande.

Beträffande h e m s k i l l n a d meddelas ett motsvarande stadgande i 11 kap. 20 §. Enligt detta lagrum skall sålunda, om uppteckning ej skett av vardera makens tillgångar och skulder under hemskillnads målet, sådan uppteckning förrättas sedan hemskillnad beviljats. Bouppteckningen skall av makarna underskrivas med edsförpliktelse och en avskrift därav ingivas till rätten eller domaren. Har avskrift av bouppteckning ej inkommit inom tre månader från det hemskillnadsdomen gavs, skall rätten eller domaren förordna lämplig person att verkställa uppteckningen. Det åligger make att under edsförpliktelse redligen uppgiva sina tillgångar och skulder för denne. Förrättningsmannen har att till rätten eller domaren översända en avskrift av bouppteckningen. Är mål om hemskillnad anhängiggjort, och har, då talan väckts allenast av ena maken, skälig anledning därtill visats, äger rätten eller domaren, om ena maken det äskar, meddela förordnande om boupptecknings förrättande. Make är pliktig att edfästa riktigheten av upprättad

bouppteckning, om det yrkas av andra maken eller av borgenär, vilkens fordran tillkommit före bodelningen. I 21 § stadgas undantag från, bland annat, bestämmelserna i 20 §, vilka förklaras ej skola äga tillämpning, om till följd av äktenskapsförord eller boskillnad ingendera maken har gifto-rätts-gods.

I 11 kap. 23 § stadgas i fråga om ä k t e n s k a p s s k i l l n a d, att vad i, bland annat, 20 § är stadgat för det fall, att makar vunnit hemskillnad eller att mål om hemskillnad är anhängiggjort, skall äga motsvarande tillämpning, när till äktenskapsskillnad är dömt eller mål därom är anhängiggjort, så-framt ej till följd av äktenskapsförord, boskillnad eller hemskillnad ingen-dera maken har giftorätts-gods.

Slutligen stadgas i 10 kap. 4 §, med avseende å å t e r g å n g av äkten-skap, att vad i 11 kap. 20 § är för där avsedda fall stadgat om uppteck-ning av vardera makens tillgångar och skulder och om edfästade av sådan uppteckning skall äga motsvarande tillämpning, när mål om återgång är anhängigt eller till återgång blivit dömt.

Beträffande makar, som ingått äktenskap innan nya giftermålsbalken trätt i kraft, gäller enligt 6 kap. 14 § andra stycket lagen den 12 november 1915 om äktenskaps ingående och upplösning med avseende å hemskillnad, att om det erfordras för skiftet att boet upptecknas, skall rätten eller domaren, där endera maken det äskar, meddela förordnande för lämplig person att utan dröjsmål förrätta uppteckning av boets tillgångar och skulder. Motsvarande gäller beträffande äktenskapsskillnad och återgång av äktenskap, såframt ge-mensam egendom finnes. När mål om hemskillnad, äktenskapsskillnad eller återgång är anhängiggjort, äger rätten eller domaren jämlikt 7 kap. 10 §, där endera maken det äskar, meddela förordnande om boupptecknings för-rättande efter vad i 6 kap. 14 § andra stycket är sagt.

Rörande de skäl, som föranlett bestämmelser i giftermålsbalken om skyl-dighet att vid boskillnad förrätta bouppteckning och till vilka skäl lagbered-ningen i fråga om motsvarande skyldighet vid hemskillnad hänvisat, har be-redningen i motiven vid 9 kap. 9 § giftermålsbalken anfört följande.

Till stöd för den ovillkorliga skyldigheten för makar att vid boskillnad förteckna sitt bo anfördes vid tillkomsten av gällande boskillnadslag, att vid alla tillfällen, då boskillnadsansökningen grundades på den ekonomiska ställ-ningen i boet, en tillförlitlig uppteckning av dess tillgångar och gäld ej rätt väl kunde för ärendets behöriga utredning undvaras och att även eljest, då fråga uppstått om hävande av egendomsgemensamheten mellan makar, det syntes böra i hög grad bidra till ordning och reda, om en fullständig bo-förteckning upprättades, vartill komme, att en sådan i allt fall måste vara att tillgå vid det skifte, som borde följa på boskillnaden. Det framhölls vidare, hurusom uppteckningens fullständighet och tillförlitlighet vore av vikt icke allenast för makarna själva i deras inbördes förhållande utan även för deras borgenärer, något som särskilt framträdde därutinnan, att borgenärs rätt att av make utkräva gäld i visst fall vore beroende därav, huruvida maken ägt kännedom om gälden. De synpunkter, som sålunda framhållits, hava i huvudsak fortfarande sin giltighet. För makarnas borgenärer torde med hän-syn till de nya bodelningsregler beredningen framlägger behovet av bouppe-

teckning bliva än mera framträdande än enligt gällande rätt. Såsom vid 13 kap. utvecklas föreslår beredningen att avlösa den gamla regeln om gälds betalning före skiftet med en regel om vardera makens bibehållande vid sin gäld och dennas täckning vid bodelningen genom tilldelning av egendom. För makarna kommer ej längre att föreligga solidariskt ansvar för den under gemenskapens bestånd uppkomna gäld, som icke guldits före bodelningen, utan förblir vardera maken efter bodelningen ensam ansvarig för den gäld, för vilken han häftade före bodelningen. Allenast om ena maken vid bodelningen eftergivit vad enligt lag tillkom honom, erhålla hans borgenärer någon rätt mot andra maken. I detta hänseende föreslår beredningen upptagande i konkurslagen av en bestämmelse om rätt för den makes borgenärer, vilken vid bodelningen i märklig mån eftergivit vad enligt lag tillkom honom, att påkalla bodelningens återgång, om maken försättes i konkurs inom ett år efter bodelningshandlingens ingivande till rätten. Vidare föreslår beredningen, på sätt vid 13 kap. 14 § närmare utvecklas, att, om make, som gjort eftergift vid bodelningen, ej kan betala gäld, som uppkommit dessförinnan, andra maken skall svara för vad som brister intill värdet av vad han för mycket bekommit, såvida han ej kan visa, att den förre efter bodelningen hade kvar egendom, som uppenbarligen motsvarade honom då åvilande gäld. För att borgenärerna skola kunna förvissa sig om, att deras gäldenär vid bodelningen verkligen erhållit vad enligt lag tillkom honom, är det ej nog, att de genom bodelningshandlingen erhålla kännedom, huru vid bodelningen makarnas tillgångar fördelats mellan dem. De måste även kunna vinna säker upplysning om vardera makens tillgångar och gäld före bodelningen. Tillförlitlig upplysning härom torde ej kunna vinnas annorledes än genom en bouppteckning, vilkens edfästande kan påkallas av borgenärerna. Beredningen har därför ansett sig böra föreslå att, då boskillnadsdom meddelats, uppteckning skall ske av vardera makens tillgångar och skulder, sådana de voro vid boskillnadsansökningen, samt att uppteckningen skall ingivas till rätten i stad eller på landet till domaren. Det bör åligga rätten eller domaren att övervaka, att bouppteckning upprättas och ingives. I detta hänseende föreslår beredningen att, om bouppteckning ej ingivits till rätten eller domaren inom tre månader från det till boskillnad blivit dömt, rätten eller domaren skall förordna bouppteckningsförrättare. Sådant förordnande bör ej meddelas, förrän lagakraftägande dom föreligger. Då klagan över rättens slutliga utslag i dessa mål skall föras genom besvär, bör därför underrättelse om förd klagan omedelbart från överrätten givas underdomstolen i stad eller på landet domaren. Avskrift av överrätts slutliga utslag i anledning av sådan klagan bör ock tillställas underdomstolen eller domaren. Bestämmelser härom torde böra meddelas i administrativ väg.

I motiven till 14—22 §§ i 11 kap. giftermålsbalken har lagberedningen vidare anfört bland annat följande.

20 § i förslaget, som handlar om bouppteckning, företer så tillvida en skiljaktighet från 9 kap. 9 §, som make enligt förstnämnda lagrum aldrig skall äga ovillkorlig rätt att under hemskillnadsmålet handläggning påkalla förordnande om bouppteckningsförrättande. Att sådan rätt ansetts böra under viss försättning föreligga under handläggningen av ett boskillnadsärende har sin grund däruti, att noggrann kännedom om andra makens förmögenhetsställning kan vara nödvändig för bedömande, huruvida rätt att vinna boskillnad i visst fall lämpligen bör begagnas eller icke. I hemskillnadsmål ligger åter huvudfrågan i ett helt annat plan än det ekonomiska, och det har ansetts riktigast att låta rätten eller domaren avgöra, huruvida behov av bouppteckning må anses föreligga, innan det är avgjort, om hemskillnad kom-

mer till stånd; sedan hemskillnad beviljats, skall enligt förslaget på enahanda skäl, som vid 9 kap. 9 § anförts med avseende å det fall att boskillnad vunnits, bouppteckning städse förrättas, om det ej redan skett.

Framställning om lagändring.

Riksdagens justitieombudsman har i sin förut nämnda skrivelse gjort framställning om ändrade bestämmelser i fråga om skyldighet att förrätta bouppteckning i samband med hemskillnad eller äktenskapsskillnad. Justitieombudsmannen har därvid — efter att ha redogjort för gällande bestämmelser i ämnet samt motiven för desamma — till en början anført följande.

Under mina inspektioner av häradsrätter och rådhusrätter har jag funnit, att de flesta makar, vilka varit skyldiga att efter vunnit hemskillnad eller äktenskapsskillnad till rätten eller domaren ingiva bouppteckning, underlåtit detta. Vid åtskilliga domstolar har sådan underlåtenhet, i strid mot lagens klara och ovillkorliga bestämmelse, så gott som undantagslöst icke föranlett förordnande av bouppteckningsförrättare. Det kan nämnas att en häradshövding, som i samtliga förekommande fall åsidosatt sin skyldighet i nu ifrågakommande avseende, blivit för denna jämte andra försummelser åtalad och bötfälld. Vid andra domstolar åter har praxis varit vacklande, i det förordnande i vissa fall meddelats, i andra däremot icke. Endast vid ett mindre antal av mig inspekterade domstolar har bouppteckningsförrättare regelmässigt förordnats. Ett sådant förordnande innebär emellertid icke någon säkerhet för att bouppteckning också kommer till stånd. Det händer ej sällan, att den förordnade bouppteckningsförrättaren icke fullgör sitt uppdrag. Såsom exempel må nämnas att i en domsaga i Norrland, där tre inom domsagan tjänstgörande landsfiskaler den 31 maj 1940 förordnats till bouppteckningsförrättare i tillhoppa tjuguet fall, hade vid min inspektion ungefär ett halvt år senare icke i något av dessa fall bouppteckning inkommit. Efter ytterligare tre månader meddelade mig häradshövdingen på förfrågan, att då ännu icke någon bouppteckning inkommit trots att bouppteckningsförrättarna erhållit förnyade påstötningar.

Såsom skäl för den ofta förekommande underlåtenheten att förordna bouppteckningsförrättare brukar åberopas, dels att det är svårt att finna lämpliga personer villiga att åtaga sig uppdraget, för vars utförande i regel ingen ersättning kan påräknas, dels ock att de makar, som icke självmant föranstaltat om bouppteckning, sakna nämnvärda tillgångar och att bouppteckning därför icke har någon betydelse utan endast medför onödigt arbete.

Efter att ha i vissa delar återgivit innehållet i en av rådmannen A. Cervin författad tidningsartikel i ämnet har justitieombudsmannen vidare anført följande.

Liksom rådmannen Cervin anser även jag, att föreskrifterna om bouppteckning i samband med hemskillnad eller äktenskapsskillnad böra uppmjukas. Den nuvarande ovillkorliga skyldigheten att upprätta bouppteckning torde i många fall, särskilt där tillgångarna äro ringa, vara onödigt betungande. Det synes mig som om alla berättigade intressen skulle bliva tillgodosedda genom bestämmelser av innebörd att bouppteckning skall förrättas, därest efter hemskillnadsdomen (äktenskapsskillnadsdomen) någon av makarna eller någon borgenär finner det erforderligt. I sådana fall skulle det åligga rätten eller domaren att på yrkande förordna bouppteckningsförrättare. De nuvarande bestämmelserna om förordnande i anledning av yrkande redan under skillnadsmålet böra givetvis bibehållas.

Ehuru jag anser upprättande av bouppteckning efter hemskillnad respektive äktenskapsskillnad i många fall vara ur saklig synpunkt obehöfligt, har jag likväl funnit mig böra förhålla vederhörande domare deras skyldighet att ställa sig till efterrättelse lagens ifrågavarande föreskrifter. Dessa böra nämligen icke få av domstolarna helt enkelt åsidosättas, detta så mycket mindre som de icke äro föräldrade bestämmelser utan jämförelsevis nyligen, efter grundligt överbäggande, tillkomna föreskrifter och därtill i en så betydelsefull lag som giftermålsbalken.

För undanröjande av de förut omförmälda olägenheterna har justitieombudsmannen därför föreslagit, att bouppteckning skulle förrättas endast när någon av makarna eller någon borgenär påkallade det.

Promemoria med förslag i ämnet.

I den förut nämnda promemorian angående vissa ändringar i giftermålsbalken framhölls till en början, att de nuvarande bestämmelserna om bouppteckningsskyldighet i samband med hemskillnad och äktenskapsskillnad i tillämpningen torde ha visat sig mindre tillfredsställande. Makar torde sålunda i många fall ha åsidosatt sin skyldighet att, sedan hemskillnad eller äktenskapsskillnad beviljats, inkomma med bouppteckning. Det oaktat syntes särskild bouppteckningsförrättare ofta icke ha förordnats, vilket närmast syntes bero på svårigheten att finna lämpliga och villiga personer. En huvudsaklig anledning till att makar ej sällan underlåte att upprätta bouppteckning syntes vara att makarna vid hemskillnad och äktenskapsskillnad ofta ej hade samma omedelbara intresse av att bouppteckning skedde som vid boskillnad. Detta gällde främst makar med endast obetydliga tillgångar.

Härefter anfördes i promemorian följande.

Uppenbart är att makar i vissa fall måste vara skyldiga att vid hemskillnad eller äktenskapsskillnad lämna uppgifter om sina tillgångar och skulder. På sätt framhållits under förarbetena till de nuvarande lagbestämmelserna i ämnet har nämligen make eller borgenär mången gång ett berättigat intresse av att genom en fullständig bouppteckning, vilkens edfästade kan påkallas, kunna taga del av den ekonomiska ställningen vid gifteförhållningens upphörande. Det kunde för detta ändamål synas tillfyllest, att, på sätt justitieombudsmannen föreslagit, stadga skyldighet att vid hemskillnad och äktenskapsskillnad förrätta bouppteckning endast för de fall då detta påkallades av make eller borgenär. Vissa betänkligheter kunna emellertid anföras mot en dylik regel. Sålunda skulle säkerligen ofta en make, som saknar tillräcklig kraft att göra sina intressen gällande gentemot den andra maken, underlåta att, vid den senares tredska att lämna uppgifter om sin förmögenhetsställning, framställa formligt yrkande om förrättande av bouppteckning, ehuru den svagare maken behövt ha tillgång till sådan för att kunna tillvarata sina intressen. Och vad angår borgenärerna — för vilka bouppteckning främst är erforderlig för att de skola kunna förvissa sig om att deras gäldenär vid bodelningen verkligen erhållit vad enligt lag tillkom honom — synes möjligheten att, när behov framdeles uppstår, framtvinga en bouppteckning icke vara tillfyllest. Frågan om upprättande av bouppteckning skulle nämligen i så fall mången gång icke bliva aktuell förrän jämförelsevis lång tid förflutit efter hemskillnaden eller äktenskapsskillnaden, och en vid denna tidpunkt förrättad uppteckning skulle givetvis icke ha samma bevisvärde angående förmögenhetsläget vid gifteförhållningens upphörande som en redan i avslutning till skillnaden verkställd uppteckning.

I promemorian anfördes vidare, att om sålunda kravet, att makar städse skulle vara skyldiga att vid giftorättsgemenskapens upphörande till följd av hemskillnad eller äktenskapsskillnad lämna uppgifter om sina tillgångar och skulder, näppeligen syntes kunna eftergivas, det likväl torde böra undersökas om icke ändring kunde vidtagas i de nuvarande bestämmelserna om bouppteckningsplikt i syfte att göra desamma samtidigt mindre betungande och mer effektiva. Rörande en sådan lagändring yttrades i promemorian följande.

I mål om hemskillnad eller äktenskapsskillnad är oftast fråga även om underhållsbidrag till make eller barn eller om skadeståndsskyldighet. För avgörandet av målet i denna del är merendels frågan om makarnas ekonomiska förhållanden utav avgörande vikt. Med hänsyn härtill torde ofta makarna redan i hemskillnads- eller äktenskapsskillnadsmålet lämna uppgifter om sina tillgångar och skulder. Dessa uppgifter lära ej sällan vara så fullständiga, att makarnas förmögenhetsställning därigenom klarlägges. I sådana fall — vilka enligt sakens natur företrädesvis torde förekomma när makarna sakna tillgångar av större betydelse eller deras ekonomiska förhållanden eljest icke äro av mer invecklad beskaffenhet — framstår upprättandet av formlig bouppteckning efter det hemskillnaden eller äktenskapsskillnaden beviljats såsom onödigt. Om bouppteckning skall verkställas efter det hemskillnad eller äktenskapsskillnad vunnits, möta ej sällan särskilda svårigheter till följd av att makarna vid denna tidpunkt oftast förlorat kontakten med varandra och i vissa fall sakna egentligt intresse av att medverka vid förrättningen. I målet är det däremot ganska lätt att få uppgifter av makarna om deras förmögenhetsförhållanden. Vid gemensam ansökan om hemskillnad eller äktenskapsskillnad kunna makar, som finna sig sakna anledning att efter hemskillnaden eller äktenskapsskillnaden upprätta särskild bouppteckning, lämpeligen i ansökningen lämna tillräckliga uppgifter om sina tillgångar och skulder. I många fall torde en sådan uppgiftsskyldighet för makarna te sig mindre betungande än att efter det domen om hemskillnad eller äktenskapsskillnad vunnit laga kraft verkställa bouppteckning och ingiva en avskrift därav till rätten eller domaren, i synnerhet som de vid uppsättandet av ansökningen i många fall redan ha tillgång till juridisk hjälp.

Från den nuvarande bestämmelsen om ovillkorlig bouppteckningsplikt synes på grund av det anförda böra medgivas det undantaget, att särskild bouppteckning ej erfordras då av makarna i målet lämnade uppgifter om deras tillgångar och skulder äro tillfyllest. Självfallet kan det icke överlåtas åt makarna att bedöma när så är förhållandet, utan avgörandet härutinnan bör ankomma på rätten. Det torde alltså böra stadgas, att rätten skall, när till hemskillnad eller äktenskapsskillnad dömes, pröva, huruvida av makarna i målet lämnade uppgifter om deras tillgångar och skulder äro tillfyllest, samt eljest ålägga makarna att till rätten eller domaren inkomma med avskrift av upprättad bouppteckning. Detta innebär även den fördelen att makar, vilka sålunda bliva skyldiga att efter hemskillnaden eller äktenskapsskillnaden verkställa bouppteckning, erhålla kännedom härom genom föreskrift i domen. I denna torde även böra angivas den tid inom vilken avskrift av bouppteckningen skall ha inkommit, i vilket hänseende tre månader från det hemskillnad eller äktenskapsskillnad vunnits synes vara en lämplig frist. Därest avskrift av bouppteckning, där sådan skall upprättas, ej inkommit inom nämnda tid, torde det böra åligga rätten eller domaren att förordna särskild person att verkställa uppteckningen med skyldighet för denne att till rätten eller domaren översända en avskrift därav.

Det torde kunna förväntas, att rätten i jämförelsevis många fall skall finna upprättande av särskild bouppteckning efter hemskillnad eller äktenskapskillnad icke vara erforderligt. De fall, då förordnande av särskild bouppteckningsförrättare behöver meddelas till följd av underlåtenhet att självmaningiva bouppteckning, skulle härigenom komma att minskas samt de nu förefintliga svårigheterna att finna lämpliga och villiga personer härför att i betydande utsträckning bortfalla.

I promemorian framhölls härefter, att enligt nu gällande bestämmelser rätten eller domaren ägde att, när mål om hemskillnad eller äktenskapskillnad var anhängiggjort, på endera makens yrkande förordna särskild bouppteckningsförrättare redan innan målet vore avgjort, därest behov av bouppteckning ansåges föreligga. Anledning att företaga ändring i vad sålunda gällde syntes icke förefinnas. Liksom för närvarande borde make även vara pliktig att, på yrkande av andra maken eller borgenär, med ed fästa riktigheten av upprättad bouppteckning. Motsvarande borde därjämte gälla med avseende å sådana i hemskillnads- eller äktenskapskillnadsmålet av make lämnade uppgifter, vilka av rätten godtagits i stället för bouppteckning.

Slutligen uttalades i promemorian, att med avseende å återgång av äktenskap — även om här något praktiskt behov av lagändring icke kunde antagas föreligga — samma regler borde gälla som föreslagits för hemskillnad och äktenskapskillnad.

I det vid promemorian fogade lagförslaget angående ändring i giftermålsbalken hade 11 kap. 20 § omarbetats i enlighet med det nu anförda, varjämte en följdändring vidtagits i 10 kap. 4 §.

Yttranden.

I yttrandena har framhållits, att de nuvarande reglerna om ovillkorlig bouppteckningsplikt vid hemskillnad och äktenskapskillnad vore onödigt betungande samt att en uppmjukning härav vore påkallad. Beträffande det sätt på vilket en dylik uppmjukning bör ske äro meningarna däremot delade. *Svea hovrätt* och *hovrätten för Övre Norrland* ha i princip godtagit den i promemorian föreslagna lösningen av denna fråga, vilket förslag lämnats utan erinran även av *hovrätten över Skåne och Blekinge* samt *föreningen Sveriges landsfiskaler*. *Göta hovrätt*, *föreningen Sveriges härads hövdingar*, *föreningen Sveriges stadsdomare* och *Sveriges advokatsamfund* ha däremot bestämt avvissat denna lösning av frågan och i stället anslutit sig till det av riksdagens justitieombudsman väckta förslaget, att skyldighet att upprätta bouppteckning skall föreligga endast då make eller borgenär det yrkar.

Svea hovrätt har till en början berört frågan om tillämpningen av nuvarande bestämmelser i ämnet samt härom anförde följande.

Såsom i justitieombudsmannens skrivelse framhålles ha gällande bestämmelser om skyldighet att förrätta bouppteckning i samband med hemskillnad eller äktenskapskillnad i mycket stor utsträckning åsidosatts. Makarna ha i de flesta fall underlåtit att ingiva bouppteckning, vid flertalet domstolar har sådan underlåtenhet icke eller allenast i ett begränsat antal fall föranlett förordnande av bouppteckningsförrättare, och där förordnande meddelats, ha

de utsedda i stor utsträckning underlåtit att fullgöra sitt uppdrag. Orsakerna till att bestämmelserna i så hög grad förfelat sitt syfte torde vara flera. I många fall har makarnas ekonomi varit sådan att upprättande av bouppteckning ansetts obehövt. Underlåtenhet från makarnas sida att fullgöra bouppteckningsplikten medför ej annan påföljd än att lämplig person utses att verkställa bouppteckning, och särskilt då makarna sakna tillgångar eller deras ekonomi eljest är undergrävd, är det helt naturligt ej lätt att finna någon som är villig att fullgöra ett uppdrag, för vilket ersättning ej kan påräknas. Någon påföljd av uppdragets försummande är ej stadgad, och då uppdraget meddelas först avsevärd tid efter skillnadsdomen, möta också ofta stora praktiska svårigheter för dess verkställande. Under sådana förhållanden är det förklarligt att i stor utsträckning domstolarna underlåtit att förordna bouppteckningsförrättare och de utsedda att fullgöra sitt uppdrag.

Beträffande det genom promemorian framlagda förslaget har hovrätten — efter det hovrätten påpekat att enligt detta förslag rätten ägde meddela förordnande för bouppteckningsförrättare på endera makens i målet väckta yrkande medan rätt att påkalla bouppteckning däremot ej tillerkänts borgenär — närmare yttrat följande.

Det synes vara en lycklig tanke, att frågan om behovet av bouppteckning skall göras till föremål för rättens prövning i skillnadsålet. Däremot läser det kunna ifrågasättas, huruvida borgenär, då bouppteckning ej blivit upprättad, för tillvaratagande av sin rätt uteslutande skall vara hänvisad till att påkalla edfästande av vad make eljest uppgivit. Meningen läser vara att i detta fall rättens ordförande har att giva en klar sammanfattning av makens uppgifter i målet angående sina tillgångar och skulder, vilken sammanfattning, eventuellt kompletterad med en eller annan vid edgångstillfället lämnad uppgift, skall utgöra edstemat. Det skall ej bestridas, att makarnas ekonomiska förhållanden kunna vara av den enkla och överskådliga art, att denna väg är framkomlig, och förslaget tankegång torde vara, att där detta ej kan antagas vara händelsen, rätten i skillnadsdomen skall meddela föreskrift om boupptecknings förrättande. Misstag vid bedömande av denna fråga kunna emellertid förekomma på grund av oklara eller vilseledande uppgifter från makarnas sida eller eljest, och föreskrift om boupptecknings förrättande kan ha åsidosatts, och att i fall av mera invecklad beskaffenhet lägga de i målet lämnade vid edgångstillfället kompletterade uppgifterna till grund för edgången synes ej vara väl förenligt med edens vikt och borgenärens eller andra makens intressen. Föreligger ej bouppteckning, då edgång påkallas, bör rätten därför ha att sörja för att bouppteckning kommer till stånd, om den finner eljest lämnade uppgifter ej lämpligen kunna läggas till grund för edgången. I fall av nu ifrågavarande art bör även en framställning, som närmast avser icke edgång utan allenast föreläggande att förrätta bouppteckning, kunna vinna rättens bifall. Av vunna erfarenheter att döma torde väl framställningar om edgång eller bouppteckningsföreläggande bli sällsynta, men denna omständighet torde ej böra föranleda att nu framförda synpunkter lämnas obeaktade.

Hovrätten för Övre Norrland har, efter att ha jämfört det i promemorian framlagda förslaget med det av justitieombudsmannen förordade, uttalat, att den i promemorian valda vägen för åstadkommande av lindring i skyldigheten att upprätta bouppteckning syntes vara den mest praktiska och förenad med de minsta olägenheterna. Hovrätten förordade således, att pro-

memorieförslaget lades till grund för en ändrad lagstiftning. Emellertid ville hovrätten ifrågasätta, huruvida icke en bestämmelse borde införas av innehåll, att rätten alltid skulle ålägga makarna att upprätta bouppteckning, därest det i målet yrkades av make eller borgenär. Funne sådan person bouppteckning erforderlig, syntes en materiell prövning härutinnan genom rätten ej vara nödvändig. Att denna möjlighet att framtvunga bouppteckning skulle komma att användas i trakasseringssyfte syntes knappast behöva befaras.

Göta hovrätt, som på sätt förut nämnts tillstyrkt den lösning som föreslagits av justitieombudsmannen, har till stöd härför anfört följande.

I promemorian anförda betänkligheter mot denna lösning synas hovrätten icke bärande. Sålunda torde man icke behöva befaras, att sedan makars rättsförhållanden blivit avgjorda genom dom å hemskillnad, make skulle underlåta att i erforderlig utsträckning tillvarata sina intressen. Vidare torde erfarenheten av de nuvarande bestämmelsernas tillämpning giva vid handen, att upprättande av bouppteckning i flertalet fall, och särskilt i de fall, där tillgångarna äro ringa, är utan betydelse för borgenärerna. En rätt för borgenär att i särskilt fall, där han finner sitt intresse påkalla det, påyrka förrättande av bouppteckning finner hovrätten därför vara tillfyllest. Såsom skäl för den i promemorian föreslagna lösningen har anförts, att makarna redan i skillnadsmålet lämna uppgifter om sina tillgångar och skulder för underhållsfrågans avgörande. Så är emellertid icke förhållandet i det övervägande antalet fall, då makarnas tillgångar äro ringa. Dylika uppgifter äro nämligen i dessa fall vanligtvis av underordnad betydelse för bedömande av underhållsfrågan, enär ju bedömandet i sådana fall i allmänhet helt grundas å tillgängliga uppgifter om makarnas inkomster och förvärvsmöjligheter. Det torde också kunna förutses, att uppgifter om makarnas förmögenhetsförhållanden, i den mån de äro utan väsentlig betydelse för underhållsfrågornas bedömning, icke komma att lämnas av parterna annat än i undantagsfall. Även i de fall, där sådana uppgifter komma att lämnas, torde uppgifterna i allmänhet icke vara så utförliga, att borgenär med stöd därav kan kontrollera, huruvida make vid bodelning verkligen erhållit vad han skolat erhålla, vilket nuvarande bestämmelser i ämnet avse att möjliggöra. Då bestämmelserna i 15 kap. 9 § giftermålsbalken, att rätten skall sörja för fullständig utredning, icke äro tillämpliga beträffande uppgifter, varom nu är fråga, synes möjlighet att införskaffa utredning utöver den av parterna förebragta icke förefinnas. I motsats till vad i promemorian antagits torde vad ovan anförts tala för att de i promemorian angivna förutsättningarna för att särskild bouppteckningsförrättning skulle kunna underlåtas endast i ett ringa antal fall komma att vara för handen. I det stora flertalet fall och särskilt där fråga är om makar med endast obetydliga tillgångar, alltså de fall, där den nuvarande bouppteckningsskyldigheten framstår såsom mest betungande, skulle rätten på grund av bristfälliga uppgifter om boets tillgångar och skulder vara nödsakad att ålägga makarna att förrätta bouppteckning. På grund av det sålunda anförda vill hovrätten hemställa, att denna fråga löses på sätt justitieombudsmannen föreslagit.

Föreningen Sveriges hädadshövdingar har till en början uppehållit sig vid frågan om tillämpningen av nuvarande bestämmelser om bouppteckningsplikt och om behovet av stadganden i detta hänseende samt har härom uttalat följande.

Erfarenheten har visat, att dessa bestämmelser i stor utsträckning icke efterlevas. Särskilt gäller detta i det relativt stora antalet fall, då tillgångarna i boet äro obetydliga och makarna rent formlöst verkställa sin bodelning. I allmänhet sakna i dylika fall såväl makarna som borgenärerna, om sådana finnas, varje intresse av att en förteckning sker. Sedan makarna flyttat isär, är svårigheten för en av rätten förordnad bouppteckningsförrättare att verkställa uppteckningen i regel betydande och ofta oöverkomlig. Besväret och kostnaderna stå ej heller i rimligt förhållande till sakens vikt. Då dessutom tvångsmedel saknas att vid bouppteckningsförrättning framtvunga uppgifterna och förrättningsmannen i regel ej har möjlighet att utfå ersättning för sitt arbete, är det säkerligen förklarligt, såväl att uppteckning ej kommer till stånd som att domaren finner meddelandet av förordnande att verkställa sådan lönlöst. Det synes uppenbart, att i dylika fall bestämmelser om bouppteckning sakna ändamål. Detta gäller emellertid även flertalet andra fall. Finnas i boet tillgångar eller skulder av betydelse, torde i regel makarna i eget intresse sörja för att uppteckning förrättas för att ligga till grund för bodelning. Är boet skuldfritt eller är vardera maken efter bodelningen fullt solvent för den gäld han tillskiftats, fordrar ej heller borgenärs rätt att bouppteckning är tillgänglig.

Endast i två fall torde stadgandena i 11 kap. 20 och 23 §§ vara av betydelse. Om ene maken undandrager sig medverkan till bouppteckning, kräver den andres rätt att möjlighet finnes att framtvunga den, och för borgenär, som av verkställd bodelning finner sin möjlighet att vinna betalning äventyrad, är det nödvändigt att för bedömande av sin rätt äga tillgång till en i samband med skillnaden upprättad bouppteckning. Då emellertid dessa fall i förhållande till hela antalet skillnader äro synnerligen fåtaliga, är det uppenbarligen angeläget, att hithörande bestämmelser så utformas, att de ej framtvunga bouppteckning jämväl för det stora antalet övriga fall, då något behov därav ej föreligger.

Föreningen har härefter uttalat, att det av justitieombudsmannen framställda förslaget måste anses tillfyllest för att tillgodose makarnas rätt gentemot varandra. Vad i promemorian invänts därom, att make, som saknade tillräcklig kraft att göra sina intressen gällande gentemot den andra maken, säkerligen ofta skulle underlåta att vid den senares tredska framställa yrkande om boupptecknings upprättande, kunde enligt föreningens mening icke utgöra skäl mot den föreslagna lösningen. Föreningen har vidare yttrat följande.

Vad däremot boets borgenärer angår kan ifrågasättas, om det är tillräckligt att möjlighet beredes dem att framtvunga bouppteckning. Frågan, huruvida borgenärs rätt äventyras eller icke, blir aktuell först sedan bodelning skett. Under det bodelningen kungöres i allmänna tidningarna och tidning inom orten och därigenom bringas till borgenärens kännedom, har denne ofta ej vetskap om hemskillnaden (äktenskapsskillnaden), som endast offentliggöres genom anteckning i äktenskapsregistret. Han saknar anledning att framställa yrkande om bouppteckning, förr än bodelningen redan skett och kungjorts. Detta kan dröja avsevärd tid efter skillnaden, varigenom kontrollen av sedermera framtvungad boupptecknings riktighet försvåras. För att en borgenärs intresse skall bli fullt tillgodosett, skulle därför krävas, att det är sörjt för att bouppteckning upprättats redan vid tiden för skillnaden, så snart borgenärs rätt kan tänkas bli beroende av bodelningen. Då detta emellertid är något, som endast sällan låter sig på

förhand bedöma, utan att åtminstone uppteckning av boets gäld föreligger, skulle eventuella borgenärens rätt knappast kunna helt tillgodoses på annat sätt, än att skyldighet finnes stadgad om upprättande av bouppteckning eller åtminstone skuldförteckning i alla skillnadsmål, trots att det endast i ett fåtal fall kan väntas bli av betydelse.

Uppenbarligen kunna bestämmelser av sådant innehåll icke anses berättigade under annan förutsättning, än att ifrågavarande borgenärens intresse överväger olägenheterna av ett stadgande, som i princip kräver ingivande av bouppteckning. I promemorian har man, under återopande av de vid lagbestämmelsernas tillkomst anförda skäl, utgått ifrån att så är förhållandet och i princip bibehållit makarnas skyldighet att i samband med skillnaden ingiva bouppteckning. Med denna ståndpunkt har annan möjlighet att begränsa antalet fall, då bouppteckningsskyldigheten måste utkrävas, icke stått förslagsställaren till buds än sådan förhandsprövning, vilken endast sällan låter sig verkställa. I promemorian har sålunda föreslagits, att rätten skall pröva, huruvida de i skillnadsmålet framkomna uppgifterna rörande makarnas ekonomiska förhållanden äro tillfyllest och först om så ej finnes vara förhållandet förelägga makarna att inom viss tid inkomma med bouppteckning.

Det sålunda framställda förslaget synes föreningen av flera skäl icke godtagbart. De ifrågavarande uppgifterna avse endast att lämna upplysning om makarnas förmåga att utgiva underhållsbidrag eller skyldighet att utgiva skadestånd. Härvid är till en början att märka, att i ett mycket stort antal äktenskapsmål föreligger eller träffas inför rätten överenskommelse mellan makarna i de ekonomiska frågorna, antingen av innehåll att bidrag eller skadestånd icke skall utgå eller av innehåll att bidrag eller skadestånd skall utgå med vissa angivna belopp. I dylika fall saknas anledning att lämna rätten uppgifter angående de ekonomiska förhållandena. Vad angår sådana fall, då makarna tvista rörande underhåll eller skadestånd måste en viss benägenhet göra sig gällande hos makarna att ej omtala hela sanningen, och de sakna säkerligen intresse av att lämna uppgifter exempelvis om kontanta tillgångar, som antingen redan delats eller om vars tillvaro endast en av makarna äger kännedom. Uppgifterna äro därför ej sällan medvetet oriktiga och i varje fall alltför otillförlitliga för att kunna vara av varaktigt värde för borgenärer. Med hänsyn härtill torde rätten endast undantagsvis anse sig kunna underlåta att giva föreläggande om bouppteckning. Det föreslagna stadgandet om skyldighet för makarna att på yrkande beediga sina vid rätten lämnade uppgifter torde ej kunna bli av större betydelse, då möjlighet alltid finnes att vid edgången rätta förut felaktig uppgift. Dessutom synes, då makarna otvivelaktigt böra under rättas om sin edsplikt, stadgandet i själva verket innebära, att makarna tvingas att på stående fot inför rätten verkställa sin bouppteckning, något som icke rimligen kan begäras. Den i promemorian omnämnda möjligheten att vid gemensam ansökan om skillnad makarna kunna i ansökningen lämna tillräckliga uppgifter om sina tillgångar och skulder, kan ej tillmätas någon betydelse.

På nu anförda skäl avstyrker föreningen det i promemorian framlagda förslaget. Annan utväg att avhjälpa den nuvarande lagstiftningens brister måste sökas. Att genom kungörelse, på sätt om boskillnad och ansökan därom är stadgat, bringa möjligheten till bodelning efter hemskillnad och äktenskapskillnad till borgenärernas kännedom, torde icke böra ifrågakomma. Ej heller att ålägga gäldbunden make skyldighet att underrätta sina borgenärer om skillnaden. Annan möjlighet synes föreningen icke fin-

nas än att följa den av justitieombudsmannen anvisade vägen. Att härigenom i enstaka fall borgenärs säkerhet i viss mån försämrats, torde ej böra tillmätas avgörande betydelse. Hans rätt att kräva boupptecknings beedigande och den honom enligt 33 § konkurslagen tillkommande rätt att kräva bodelnings återgång måste anses tillfyllest.

Föreningen Sveriges stadsdomare har framhållit, att det vid de flesta rådhusrätter vållat stora svårigheter att åstadkomma bouppteckningar vid hemskillnad och äktenskapsskillnad. Om bouppteckningsförrättare förordnats, hade denne ofta haft svårt att få fatt på makarna och förmå dem att komma till bouppteckningsförrättning. Makarna hade ingen förståelse för behovet av bouppteckning.

Föreningen har vidare uttalat, att det genom promemorian framlagda förslaget syntes vara upprättat utan kännedom om förhållandena vid de större och medelstora rådhusrätterna. Justitieombudsmannens förslag fyllde däremot på enklast tänkbara sätt det praktiska livets krav. De skäl däremot som anförts i promemorian syntes icke bärande. Möjligen borde dock förslaget kompletteras med ett stadgande om rätt även för borgenär att redan i skillnadsålet utverka förordnande av särskild bouppteckningsförrättare.

Föreningen har vidare — efter att ha påpekat att enligt promemorians förslag det skulle ankomma på rätten att pröva om bouppteckning skulle upprättas eller ej — anført i huvudsak följande.

För att rätten skall erhålla tillräckligt material för bedömande av denna fråga förutsattes att makarna i målet lämna vissa uppgifter om tillgångar och skulder. Därest dessa uppgifter skola kunna bli så fullständiga, att rätten anser sig kunna underlåta att förordna om bouppteckning, synas de närmast få karaktären av en summarisk bouppteckning. I varje fall får väl antagas, att domstolarna åtminstone komma att kräva att en ungefärlig uppgift lämnas om värdet av vardera makens giftorättsgods i olika slags egendom (fast egendom, lösören, värdehandlingar m. m.) och vardera makens skulder. För att få fram dessa siffror komma parterna att åläggas i huvudsak samma skyldigheter, som nu åligga dem. Det torde ligga i öppen dag att under dessa omständigheter föga skulle vara vunnit med den föreslagna lagändringen. Härtill kommer att domstolarnas krav på de uppgifter, som böra lämnas, torde komma att bli mer eller mindre stränga.

Att parterna i ett hemskillnads- eller äktenskapsskillnadsfall lämna uppgifter om sina tillgångar och skulder är ingalunda vanligt. Sådant förekommer tvärtom sällan, och när det händer bruka uppgifterna vara mycket ofullständiga. Den ekonomiska utredningen i dylika mål gäller i regel blott makarnas inkomster och utgifter. Att det, såsom i promemorian förutsattes, skulle vara ganska lätt att i målet få uppgifter av makarna om deras förmögenhetsförhållanden, är ej troligt. Och man har all anledning vänta, att parterna lätt skola komma i tvist med varandra om bouppteckningarna. Skulle det åläggas domstolen att i målet framskaffa uppgifter om makarnas samtliga tillgångar och skulder, skulle det komma att avsevärt belasta domstolen samt orsaka uppskov med målet. Ärenden angående ansökningar om hemskillnad eller äktenskapsskillnad, vilka nu handläggas mycket enkelt och på många håll utan att parterna infinna sig vid rätten, skulle avsevärt kompliceras, om makarna skulle vara skyldiga att i ansökningen uppge sina tillgångar och skulder och rätten sedan ej skulle godkänna dessa uppgifter utan behöva höra parterna därom och eventuellt fördenskull uppskjuta målet.

Sveriges advokatsamfund har uttalat, att allvarliga betänkligheter kunde resas mot den i promemorian föreslagna lösningen, samt har härom anfört följande.

Till en början synes det opraktiskt att, för att göra bördan för makarna mindre betungande, tillskapa en regel, som säkerligen mången gång skulle föranleda lika betungande arbete. För att vara i möjligaste mån säkra på att uppgifterna skola anses »tillfyllest», skulle makarna säkerligen ofta i målet ingiva lika fullständiga förteckningar som till en bouppteckning, vilket ibland skulle innebära en dubbel meningslöshet, nämligen då uppgifterna varken hade betydelse i målet eller vore av något värde i övrigt. I förslaget synes icke heller ha beaktats, att protokollen i hemskillnads- och äktenskapsskillnadsfall ofta äro hemliga, varför däri intagna uppgifter om makarnas tillgångar och skulder icke bliva tillgängliga för borgenärerna. Framför allt synes emellertid den föreslagna regeln olämplig av det skälet, att den ålägger domstolarna en prövning, som i allmänhet måste bliva praktiskt taget omöjlig att företaga. Vad menas med att uppgifterna äro »tillfyllest»? Hur skall domstolen kunna veta om de lämnade uppgifterna från borgenärernas synpunkt äro »tillfyllest»? Konsekvensen av den föreslagna regeln skulle troligen bliva den, att domstolarna i allmänhet för att vara på den säkra sidan skulle ålägga makarna att inkomma med bouppteckning.

Beträffande de i promemorian anförda betänkligheterna mot en lösning i enlighet med justitieombudsmannens förslag har advokatsamfundet yttrat, att dessa icke kunde tillerkännas avgörande betydelse, samt har till stöd härför framhållit följande.

Med den tillgång till rättshjälp, som numera föreligger även för mindre bemedlade, synes det föga troligt, att en svag make skulle underlåta att framställa ett befogat yrkande om förrättande av bouppteckning. Att det någon gång skulle kunna förflyta avsevärd tid, innan en borgenär framställde yrkande om boupptecknings förrättande, och att detta skulle innebära en viss olägenhet, kan självfallet icke bestridas. Olägenheten härav bör å andra sidan icke överdrivas. Erfarenheten av gällande lags tillämpning ger knappast något belägg för att borgenärerna i allmänhet ha något nämnvärt intresse av de bouppteckningar, som skola upprättas efter hemskillnad och äktenskapsskillnad. Den motsättning mellan makarna, som i dessa fall föreligger, och den önskan, de ömsesidigt hysa att vid bodelningen tillgodose sina egna intressen, gör, att risken för benefika transaktioner till förfång för borgenärerna här är väsentligt mindre än vid boskillnad. De anförda betänkligheterna böra därför ej utgöra något hinder för genomförande av justitieombudsmannens förslag, vilket ur andra synpunkter löser frågan på ett synnerligen praktiskt sätt.

Föreningen Sveriges häradsövdingar har även till behandling upptagit frågan, vilka åtgärder som böra vidtagas för att säkerställa att bouppteckning verkliga inkommer i de fall då förordnande givits om upprättande och ingivande av sådan. Härom har föreningen anfört:

Erfarenheten har visat, att hittills gällande bestämmelser ej sörja härför. Med hänsyn till stadgandet i 3 kap. 9 § lagen om bodelning och arvskifte torde ej kunna förväntas, att rätten skulle anse sig befogad att även i fråga om bouppteckning enligt 11 kap. 20 och 23 §§ giftermålsbalken förelägga tredskande make vid vite att uppgiva sina tillgångar och skulder och under edsförpliktelse underteckna sin uppgift. Än mindre kan ifrågasättas att med sådant tvångsmedel tillhålla den förordnade bouppteckningsförrättaren att

fullgöra sitt uppdrag. Det är ej heller sört för att lämplig och villig förrättningsman finnes att tillgå, särskilt som bestämmelser saknas, som tillförsäkra denne ersättning för havda kostnader och skäligt arvode för hans besvär. Även om det må anses ha varit lagstiftarens mening, att uppdraget skulle kunna givas landsfiskal såsom tjänsteplikt, synes uttrycklig bestämmelse härom erforderlig för möjliggörande för honom att av allmänna medel erhålla gottgörelse åtminstone för de med uppdraget förenade utgifterna.

De svårigheter och olägenheter, som ofullständigheten i hithörande bestämmelser i tillämpningen medfört, ha i promemorian lämnats obeaktade. Behovet av bestämmelser till deras undanröjande är tydligen mindre om det av justitieombudsmannen framställda och av föreningen tillstyrkta förslaget godtages, men önskvärt är även i detta fall att erforderliga kompletterande bestämmelser i förevarande hänseende meddelas. Där så sker, synes även böra övervägas, huruvida borgenär, som påkallar boupptecknings förrättande, bör åläggas att förskjuta kostnaden därför, och huruvida kostnaden, där den finnes ej kunna gäldas av boet eller sökanden, bör bestridas av statsverket i de fall, då annan än landsfiskal förordnats som bouppteckningsförrättare.

Även föreningen *Sveriges landsfiskaler*, som på sätt förut nämnts godtagit det i promemorian framlagda förslaget, har uppehållit sig vid frågan om ersättning för uppdrag att förrätta bouppteckning samt härom anfört följande.

Det är givetvis icke möjligt vare sig för landsfiskal eller annan att fullgöra ett uppdrag, som åsamkar förrättningsmannen utgifter för resor och andra kostnader, därest han icke beredes skälig ersättning såväl härför som för sitt arbete. Därest det nu föreliggande förslaget genomföres, elimineras visserligen i huvudsak bouppteckningsförrättningar i mål, vari parterna sakna ekonomisk förmåga att gälda med förrättningen förenade kostnader. Det torde emellertid icke heller i fortsättningen kunna helt undvikas, att domstolen nödgas förordna förrättningsman även i sådana fall, där denne står utan möjlighet att av parterna utbekomma ersättning för uppdraget. Föreningen anser därför en sådan ändring i nuvarande ordning påkallad, att ersättning till förrättningsmannen, oavsett parternas ekonomiska ställning, förskjutes av allmänna medel. Har domstolen funnit det vara av allmänt intresse att bouppteckning kommer till stånd, förefaller det rimligt, att statsverket garanterar ersättningen för förrättningsmannens utgifter och besvär. Utan en sådan garanti torde det ej heller vara möjligt att uppbringa lämpliga och villiga bouppteckningsförrättare. Ersättningen bör fastställas av domstolen, som där-efter ålägger antingen parterna solidariskt eller den av dem, som vållat försummelsen, att återgälda statsverket vad sålunda utgivits. Saknas tillgång till kostnadernas gäldande, böra desamma stanna å statsverket.

Jämväl *Svea hovrätt* har framhållit, att även om bouppteckningsplikten begränsades, den i gällande rätt förefintliga bristen på verksamma tvångsmedel och på tryggt anspråk på ersättning för fullgörande av uppdrag att förrätta bouppteckning ingalunda förlorade all betydelse.

Departementschefen.

Såsom framgår av de förut återgivna bestämmelserna i giftermålsbalken åligger det makar att, sedan boskillnad, hemskillnad eller äktenskapsskillnad beviljats eller till återgång av äktenskapet blivit dömt, förrätta uppteckning av sina tillgångar och skulder samt till rätten eller domaren ingiva en

avskrift av bouppteckningen. Rätten eller domaren har att tillse, att sådan avskrift inkommer inom viss tid, samt att eljest förordna lämplig person att verkställa uppteckningen. Vad sålunda är stadgat om bouppteckningsskyldighet vid hemskillnad, äktenskapsskillnad och återgång av äktenskap skall emellertid ej äga tillämpning, därest ingendera maken har giftorättsgods. I fråga om makar, som ingått äktenskap innan giftermålsbalken trätt i kraft, gälla såsom förut nämnts i viss mån avvikande bestämmelser.

Vid boskillnad torde makarna i regel själmant fullgöra dem enligt giftermålsbalken åliggande skyldighet att till rätter eller domaren inkomma med bouppteckning, varför förordnande av särskild person att verkställa uppteckningen endast i undantagsfall behöver ifrågakomma. Det lär nämligen vid boskillnad, där frågan uteslutande gäller en ekonomisk uppgörelse mellan makarna, praktiskt taget alltid för makarna själva framstå som nödvändigt att bouppteckning kommer till stånd. Någon ändring av stadgandena om bouppteckningsskyldigheten vid boskillnad är ej heller ifrågasatt. Vad däremot angår hemskillnad och äktenskapsskillnad ha, såsom justitieombudsmannen framhållit och i yttrandena vitsordats, de nuvarande bestämmelserna i giftermålsbalken i betydande omfattning icke länt till efterrättelse. Sålunda ha makar i stor utsträckning åsidosatt skyldigheten att efter hemskillnad eller äktenskapsskillnad upprätta bouppteckning och till rätten eller domaren inkomma med avskrift därav. Det oaktat har ofta särskild bouppteckningsförrättare icke förordnats och där så skett har den utsedde mången gång underlåtit att fullgöra sitt uppdrag.

Orsakerna till att bestämmelserna om bouppteckningsskyldighet i samband med hemskillnad och äktenskapsskillnad i så hög grad förfelat sitt syfte torde såsom i yttrandena framhållits vara flera. Den huvudsakliga anledningen torde emellertid vara den, att i flertalet fall något verkligt behov av bouppteckning icke förelegat. Makarnas ekonomi har varit sådan att bouppteckning ansetts obehövlig. Då tillgångarna varit obetydliga, har bodelningen kunnat ske helt formlöst utan att särskild uppteckning av boets tillgångar och skulder behövt ske. I regel torde ej heller makarnas borgenärer ha haft behov av att, för tillvaratagande av sin rätt, genom verkställd bouppteckning taga del av makarnas förmögenhetsställning.

Om sålunda förrättande av bouppteckning efter hemskillnad eller äktenskapsskillnad i stor utsträckning icke kan anses påkallat av något praktiskt behov, måste dock ihågkommas, att ett berättigat intresse mången gång kräver att bouppteckning kommer till stånd. För make kan det sålunda i vissa fall för tillvaratagande av hans intressen vara nödvändigt att genom en fullständig uppteckning av tillgångar och skulder, vilken andra maken på begäran är skyldig att edfästa, kunna laga del av dennes förmögenhetsställning vid giftorättsgemenskapens upphörande. Och makes borgenär kan behöva ha tillgång till bouppteckning för att förvissa sig om att maken icke vid bodelningen till borgenärens förfång eftersatt sin rätt gentemot andra maken. Även om det torde kunna antagas, att i de fall, då bouppteckning sålunda erfordras, sådan verkställs utan att bouppteckningsskyldigheten är i lag reglerad, krä-

ver dock rättssäkerheten, att make eller borgenär, som för tillvaratagande av sin rätt behöver ha tillgång till bouppteckning, också erhåller möjlighet att påfordra att sådan upprättas. Lagbestämmelser som tillgodose detta syfte torde alltså icke kunna undvaras.

Det låter sig tydligen i allmänhet icke göra för domstolen, som handlägger skillnadsmålet, att på förhand med säkerhet bedöma om bouppteckning kommer att erfordras för att make eller borgenär skall kunna tillvarataga sina intressen. Med hänsyn härtill ålägger också gällande rätt makar, som vunnit hemskillnad eller äktenskapsskillnad, att undantagslöst upprätta bouppteckning och till rätten eller domaren ingiva en avskrift därav. En dylik regel medför emellertid den olägenheten, att bouppteckningsskyldighet föreligger även i det stora antal fall, då enligt vad förut nämnts behov därav ej föreligger. Erfarenheten har även visat, att bestämmelserna om ovillkorlig bouppteckningsplikt icke kunnat upprätthållas i praktiken. En jämkning av dessa bestämmelser synes därför påkallad. Härvid bör uppenbarligen eftersträvas en lösning, som å ena sidan tillgodoser kravet på att bouppteckning kommer till stånd i de fall, då någon har ett berättigat intresse därav, samt å andra sidan icke verkar onödigt betungande.

Den lösning, som härvid ligger närmast till hands, torde vara att såsom justitieombudsmannen föreslagit stadga skyldighet att upprätta bouppteckning endast i de fall då detta påkallas av make eller borgenär. Mot en sådan lösning ha emellertid i promemorian anförts vissa betänkligheter, till vilka jag senare skall återkomma. Med hänsyn härtill har i promemorian framlagts ett annat förslag till lösning av spörsmålet. Detta förslag ansluter sig såtillvida till nuvarande bestämmelser i ämnet, att jämväl enligt förslaget makar städse skola i samband med hemskillnad eller äktenskapsskillnad lämna uppgifter om sina tillgångar och skulder. För att dock, med bibehållande av nu gällande princip, vinna lättnad beträffande uppgiftsskyldighetens fullgörande har i promemorian föreslagits, att formlig bouppteckning icke alltid skall behöva upprättas utan att sådan skall kunna ersättas av uppgifter om boets ställning som makarna i skillnadsmålet lämna till rätten. Då enligt vad i promemorian uttalas sådana uppgifter av tillräcklig fullständighet i många fall framkomma i samband med behandlingen av frågor om underhållsskyldighet eller skadestånd, skulle enligt vad i promemorian antagits en ej oväsentlig lättnad ernås utan att samtidigt någons rätt äventyrades.

Mot den i promemorian föreslagna lösningen ha emellertid i flera yttranden framställts invändningar. I första hand har därvid framhållits, att det endast i undantagsfall inträffade att i samband med behandlingen av frågor rörande underhållsskyldighet eller skadestånd framkomme så fullständiga uppgifter angående makarnas tillgångar och skulder, att dessa kunde anses ersätta en bouppteckning. I flertalet fall, särskilt då makarna saknade tillgångar av större betydelse, vore nämligen dylika uppgifter av underordnad vikt för bedömande av underhållsskyldigheten, beträffande vilken avgörandet i allmänhet helt grundades å tillgängliga uppgifter om makarnas

inkomster och förvärvsmöjligheter. Enligt min mening kan vad sålunda anförts icke fränkännas betydelse. Visserligen finner jag det kunna antagas, att i ej alltför sällan förekommande fall makars förmögenhetsförhållanden äro av den enkla och lättöverskådliga beskaffenhet att de uppgifter härom, som kunna erhållas i målet, av domstolen kunna anses tillfyllest i boupptecknings ställe, men i det övervägande antalet fall torde dock skyldigheten att verkställa formlig bouppteckning komma att kvarstå. Även om sålunda genomförandet av det i promemorian framlagda förslaget i viss utsträckning skulle medföra en lättnad i bouppteckningsplikten i förhållande till gällande rätt, synes dock förslaget icke innebära en fullt tillfredsställande lösning av det föreliggande spörsmålet.

Såsom förut nämnts har justitieombudsmannen föreslagit, att de nuvarande bestämmelserna om ovillkorlig bouppteckningsplikt vid hemskillnad och äktenskapsskillnad skulle ersättas av en föreskrift av innehåll, att bouppteckning behövde verkställas endast då make eller borgenär påkallade det. Genom en dylik regel undviks självfallet, att makar nödgas upprätta bouppteckning i de fall då något behov härav icke föreligger. Från andra synpunkter ha emellertid som förut antytts i promemorian anförts vissa betänkligheter mot förslaget. Det har sålunda framhållits, att en make, som saknade tillräcklig kraft att göra sina intressen gällande gentemot den andra maken, kunde tänkas underlåta att, vid den senares tredska att lämna uppgifter om sin förmögenhetsställning, framställa yrkande om förrättande av bouppteckning, ehuru den svagare maken behövt ha tillgång till sådan för att kunna tillvarataga sina intressen. Även om denna synpunkt icke kan anses vara utan betydelse, finner jag dock, i likhet med vad i vissa yttranden gjorts gällande, densamma icke kunna tillmätas avgörande vikt.

I promemorian har vidare mot den av justitieombudsmannen föreslagna lösningen invänts, att rätten att påkalla bouppteckning icke syntes vara tillfyllest för makarnas borgenärer. I detta hänseende har framhållits, att frågan om upprättande av bouppteckning i så fall mången gång icke skulle bli aktuell förrän jämförelsevis lång tid förflutit efter hemskillnaden eller äktenskapsskillnaden och att en vid denna tidpunkt förrättad uppteckning icke hade samma bevisvärde angående förmögenhetsläget vid giftorättsgemenskapens hävande som en redan i anslutning till skillnaden verkställd uppteckning. Denna invändning är enligt min mening av större betydelse. Såsom i ett yttrande framhållits erhålla borgenärerna ofta ej kännedom om hemskillnaden eller äktenskapsskillnaden förrän bodelning redan skett. Ju längre tid som förflutit efter skillnaden desto svårare synes det vara att erhålla tillförlitliga uppgifter angående tillgångar och skulder vid denna tidpunkt. Såsom advokatsamfundet påpekat torde emellertid den motsättning mellan makarna som oftast förefinnes och vardera makens önskan att vid bodelningen tillgodose sina egna intressen medföra, att risken för benefika transaktioner till förfång för borgenärerna vid hemskillnad och äktenskapsskillnad är väsentligt mindre än vid boskillnad. Erfarenheten har också givit vid handen, att borgenär endast i undantagsfall visat intresse av att taga del

av bouppteckning, som upprättats i samband med hemskillnad eller äktenskapsskillnad. Med hänsyn härtill synes den nu ifrågavarande olägenheten icke böra medföra ett avvisande av justitieombudsmannens förslag. På grund av det anförda vill jag förorda, att detta förslag, enligt vilket skyldighet att förrätta bouppteckning skall föreligga endast då make eller borgenär det yrkar, lägges till grund för lagstiftning i ämnet.

Rätt att påkalla bouppteckning bör uppenbarligen tillkomma, förutom make, endast den borgenär, vilkens fordran tillkommit före bodelningen mellan makarna. Framställning om upprättande av bouppteckning synes böra ske genom ansökan hos rätten eller domaren. Har sådan ansökan inkommit, torde rätten eller domaren ha att — utan prövning av frågan om bouppteckning kan anses erforderlig för tillvaratagande av sökandens rätt — förordna lämplig person att verkställa uppteckningen. Förrättningsmannen bör liksom för närvarande vara skyldig att till rätten eller domaren insända en avskrift av bouppteckningen.

I likhet med vad nu gäller torde rätten eller domaren böra äga att på yrkande av endera maken meddela förordnande om boupptecknings förrättande redan innan hemskillnad eller äktenskapsskillnad vunnits. Även det nuvarande stadgandet om skyldighet för make att edfästa upprättad bouppteckning bör uppenbarligen bibehållas oförändrat. Härjämte torde emellertid — i likhet med vad som enligt 3 kap. 9 § lagen om boutredning och arvskifte gäller med avseende å bouppteckning vid dödsfall — böra upptagas bestämmelse om att make, som underlåter att lämna uppgift angående sina tillgångar och skulder, må vid vite hållas därtill. Denna bestämmelse torde böra äga tillämpning även med avseende å bouppteckning, som upprättas i samband med boskillnad.

Vid återgång av äktenskap torde — även om såsom i promemorian framhållits något praktiskt behov av lagändring här icke kan antagas föreligga, då denna form av äktenskaps upplösning är mycket sällsynt — samma regler böra gälla som vid hemskillnad och äktenskapsskillnad.

I enlighet med det anförda har 11 kap. 20 § giftermålsbalken, som reglerar bouppteckningsskyldigheten vid hemskillnad, omarbetats. Ändringen blir jämligt 23 § samma kap. tillämplig även vid äktenskapsskillnad samt på grund av hänvisningen i 10 kap. 4 § jämväl vid återgång av äktenskap. Härjämte har i 9 kap. 9 § upptagits bestämmelse om möjlighet att vid vite tillhålla make att lämna uppgift till bouppteckning, som upprättas i samband med boskillnad.

Därest det nu förordade förslaget genomföres, torde det kunna förväntas, att förordnande av särskild bouppteckningsförrättare behöver meddelas jämförelsevis sällan. I de fall då förordnande begäres torde makarna i regel äga tillgångar av någon betydelse. Större svårigheter att i dessa fall finna lämpliga och villiga personer för uppdraget torde ej komma att möta, och några särskilda regler om ersättning för uppdraget synas med hänsyn härtill ej erforderliga.

De föreslagna lagändringarna torde böra träda i kraft den 1 juli 1944.

I enlighet med vad sålunda anförts ha inom justitiedepartementet upprättats förslag till

- 1) *lag om ändring i 9, 11 och 15 kap. giftermölsbalken;*
- 2) *lag angående ändrad lydelse av 20, 21 och 22 §§ lagen den 11 juni 1920 (nr 407) om barn i äktenskap; samt*
- 3) *lag angående ändrad lydelse av 33 § lagen den 14 juni 1917 (nr 376) om barn utom äktenskap.*

Föredraganden hemställer, att lagrådets utlåtande över dessa lagförslag, av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar¹, måtte för det i § 87 rege-
ringsformen omförmälda ändamålet inhämtas genom utdrag av protokollet.

Denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan
bifaller Hans Maj:t Konungen.

Ur protokollet:

Bertil Crona.

¹ Denna bilaga, vilken fränsett vissa jämkningar av redaktionell natur är likalydande med de vid propositionen fogade lagförslagen, har här uteslutits.

Utdrag av protokollet, hållet i Kungl. Maj:ts lagråd den 3 mars 1944.

Närvarande:

justitieråden ALSÉN,
LIND,
regeringsrådet EKLUND,
justitierådet ERICSSON.

Enligt lagrådet den 21 februari 1944 tillhandakommet utdrag av protokoll över justitiedepartementsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet den 11 februari 1944, hade Kungl. Maj:t förordnat, att lagrådets utlåtande skulle för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas över upprättade förslag till

- 1) lag om ändring i 9, 11 och 15 kap. giftermålsbalken;
- 2) lag angående ändrad lydelse av 20, 21 och 22 §§ lagen den 11 juni 1920 (nr 407) om barn i äktenskap; samt
- 3) lag angående ändrad lydelse av 33 § lagen den 14 juni 1917 (nr 376) om barn utom äktenskap.

Förslagen, som finnas bilagda detta protokoll, föredrogos inför lagrådet av hovrättsassessorn S. Å. Edling.

Lagrådet lämnade förslagen utan erinran.

Ur protokollet:
Bertil Crona.

Utdrag av protokollet över justitiedepartementsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 3 mars 1944.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena GÜNTHER, statsråden WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, ERIKSSON, QUENSEL, BERGQUIST, BAGGE, ANDERSSON, DOMÖ, ROSANDER, GJÖRES, EWERLÖF, RUBBESTAD.

Chefen för justitiedepartementet, statsrådet Bergquist, anmäler lagrådets denna dag avgivna utlåtande över de till lagrådet den 11 februari 1944 remitterade förslagen till

- 1) *Iag om ändring i 9, 11 och 15 kap. giftermålsbalken;*
- 2) *Iag angående ändrad lydelse av 20, 21 och 22 §§ lagen den 11 juni 1920 (nr 407) om barn i äktenskap; samt*
- 3) *Iag angående ändrad lydelse av 33 § lagen den 14 juni 1917 (nr 376) om barn utom äktenskap.*

Med förmälan, att förslagen av lagrådet lämnats utan erinran, hemställer föredraganden, att förslagen, efter vissa redaktionella jämkningar, måtte jämlikt § 87 regeringsformen genom proposition föreläggas riksdagen till antagande.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdade hemställer förordnar Hans Maj:t Konungen, att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Thore Wisén.